ა(ა)იპ საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ტბელ აბუსერისძის სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტი

აგრარულ მეცნიერებათა და ბიზნესის ადმინისტრირების ფაკულტეტი

მალვინა ყულეჯიშვილი

ბიზნესის განვითარების პერსპექტივები და ბიზნეს გარემოს განვითარების შესაძლებლობები საქართველოში პანდემიის (cov19) პირობებში

ნაშრომი შესრულებულია ბიზნესის ადმინისტრირების მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

ხელმძღვანელი: **ლია ბერიძე**

ბიზნესის მართვის დოქტორი,

პროფესორი

ხიჭაური

2021

ანოტაცია

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში დასაქმების პრობლემების მოგვარებაში უდიდესი როლი ენიჭება ბიზნესის განვითარებას, რადგანაც მან შეიძლება დაასაქმოს მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი და გაზარდოს მათი შემოსავლები.

აღსანიშნავია, აგრეთვე, რომ ბიზნესის განვითარება ორი მიმართულებით ზემოქმედებს სახელმწიფო ბიუჯეტზე. ისევე როგორც შემოსავლების ასევე ხარჯების ნაწილში. შემოსავლების მხრივ იმდენად - რამდენადაც მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება ქმნის ახალ საგადასახადო ბაზას, რაც ბიუჯეტში აისახება დამატებითი შემოსავლების სახით. ხარჯვით ნაწილში იმდენად - რამდენადაც ბიზნესის განვითარება ზრდის ამ სფეროში დასაქმებულთა შემოსავლებს, რაც ამცირებს ბიუჯეტიდან შესაბამის სოციალურ ტრანსფერების გამოყოფის შესაძლებლობას.

ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობი პროგრამები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, მაშინ როცა მსოფლიო და მათ შორის საქართველო ახალი გამოწვევის წინაშე დგას, როგორიცაა პანდემია, შესაბამისად ნაშრომში განხილულია კოვიდპანდემიის გავლენა ბიზნეს სექტორზე და პანდემიის პირობებში დაფინანსების, ხელშეწყობის პრიოტიტებული მიმართულებები და ხელისუფლების მიერ შემუშავებულ ანტიკრიზისული გეგმის ფარგლებში სახელმწიფოს დახმარების პროგრამები ბიზნესსუბიექტებისატვის და მათი გავლენა მათ სიცოცხლისუნარიანობაზე.

Annotation

In a market economy, business development plays an important role in solving employment problems, as it can employ a large part of the population and increase their incomes.
It should also be noted that business development affects the state budget in two ways. As well as in terms of revenue as well as expenses. In terms of revenue - to the extent that the development of small and medium-sized businesses creates a new tax base, which is reflected in the budget in the form of additional revenue. In the spending part so much - as business development increases the income of employees in this field, which reduces the possibility of allocating appropriate social transfers from the budget.
Business development programs are particularly important as the world, including Georgia, faces a new challenge, such as a pandemic. Impact on their viability.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

შესავალი----------5

თავი I ბიზნესის როლი თნამედროვე ეკონომიკაში.

1.1 ბიზნესის განვითარების ეტაპები საქართველოში----------8

1.2 ბიზნესის (მცირე და საშუალო) განვითარების ეტაპები საზღვარგარეთის ქვეყნებში ----------13

1.3 ბიზნეს გარემოზე პანდემიის (cov 19) გავლენა ----------19

თავი II ბიზნეს გარემო და ბიზნესის განვითარების შესაძლებლობები საქართველოში პანდემიის ფონზე

2.1 ბიზნესის ხელშემწყობი გარემო საქართველოში პანდემიის (cov 19) ფონზე-----31

2.2 ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესების პერსპექტივები საქართველოში ----------36

დასკვნა----------45

გამოყენებული ლიტერატურა----------46

შესავალი

თემის აქტუალობა. ბიზნეს სექტორებს ახასიათებს, როგორც დადებითი,ისე უარყოფითი ელემენტები.დადებით მახასიათებლად შეიძლება ჩაითვალოს ადგილობრივ პირებთან ადაპტაცია, მოქნილობა და შესრულების ოპტიმალურობა.უარყოფითი მხარეებია:რისკის მაღალი დონე, რაც განპირობებულია ბაზარზე არსებულ ნაკლებ სიმყარეს.

ბიზნესის წარუმატებლობა ყველაზე მეტად დაკავშირებულია მათ მესაკუთრეებიის გამოუცდელობასთან და არაკომპეტენტურობასთან.ბოლო წლეების განმავლობაში მნიშვნელოვნად გაუმჯობესებულია ბიზნესგარემო, მთავრობის მირე გატარებული რეფორმების შედეგად.

ზოგადი ბიზნესგარემოს გაუმჯობესების მიუხედავად, ბიზნეს სექტორი მეწარმეობის განვითარების თვალსაზრისით, საქართველოში იგივე გამოწვევები დგას, რაც მრავალ განვითარებად ქვეყანაში.მიუხედავად იმისა, რომ ბიზნესში მოდის მოქმედი საწარმოების უდიდესი ნაწილი.

კვლევის მიზანი და ამოცანები. წინამდებარე გამოკვლევის მთავარ მიზანს წარმოადგენს ბიზნეს განვითარების ეტაპების ძიება როგორც საქართველოში ასევე მის საზღვრებს გარეთ. ასევე როგორ ხდება სახელმწიფოს მხრიდან ხელშემწყობი ფაქტორებიის შემუშავება ბიზნესის განსავითარებლად COVID-19-ის პირობებში და რა ბერკეტებს იყენებს კრიზისის დასაძლევად განვითარებული სახელმწიფოები.

საქართველოს მთავრობა ეკონომიკური განვითარების პროცესში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს მცირე და საშუალო მეწარმეობას და მიზნად ისახავს სამეწარმეო გრემოს შემდგომ სრულყოფას, რაც ხელს შეუწყობს მცირე და საშუალო საწარმოების ზრდას და განვითარებას.

საქართველოს მთავრობა საგანგებო ყურადღებას უთმობს კერძო სექტორის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას საქართველო- ევროკავსირის შეთანხმების კონტექსტში.

საქართველოს ეკონომიკური განვითარება დღევანდელ ეტაპზე ორიენტირებულია მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრაციის გაღრმავებაზე.ამ მიზნით ხორციელდება ეკონომიკის და ბიზნესის ხელშემწყობი გარემოს ჩამოყალიბება, რაც პირდაპირ გავლენას ახდენს ბიზნესის განვითარებაზე.

პრობლემის შესწავლის მდგომარეობა. მოცემული პრობლემის გადასაწყვეტად სახელმწიფო უნდა აუზრუნველყოფდეს მცირე და საშუალო მეწარმეების,მსხვილი ბიზნესისა და მუნიციპალიტეტების ერთად განავითაროს ბიზნესი და მისი გარემო

საქართველოში არსებობს უნიფიცირეული სისტემა, სადაც მცირე და საშუალო მეწარმეობა მსხვილ მეწარმეობასთან ერთად მოგების ერთნაირი დასაბეგრი რეჯიმით განისაზღვრება.

სტრატეგიული მიმართულებები და პოლიტიკის შესაბამისი ღონისძიებები, რომლებიც ასახულია წინამდებარე სტრატეგიასი, შემუშავებულია არსებული ეკონომიკური მდგომარეობის ანალიზის, ბიზნესგარემოს ანალიზის, არსებული შეფასებების და რეკომენდაციების გათვალისწინებით.

პოლიტიკის შესაბამისი ეფექტიანმა განხორციელებამ უნდა უზრუნველყოს სტარტეგიაში დასახული მიზნების მიღწევა 2020 წლისთვის.სპეციფიური ღონისძიებები გაწერილია სტრატეგიაში თანდართულ სამოქმედიო გეგმაში.სტატეგიაში ასევე გათვალისწინებულია მონიტორინგისა და შეფასების მექანიზმი ბიზნეს განვითარებისთვსი.

ბიზნესის განვითარების სტრატეგია შემუშავებულია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციასთან აქტიური თანამშრომლობითა და საერთაშორისო ორგანიზაციების მხარდაჭერით

კვლევის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები. კვლევის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს ეკონომიკური კატეგორიები, საბაზრო ეკონომიკის, ბიზნესგარემოს, ბიზნესის სოციალური და ეთიკური პასუხისმგებლობის, ამ მიმართულებით არსებული განვითარების და სხვა აქტუალური საკითხების შესახებ სხვადასხვა ავტორთა სამეცნიერო გამოკვლევები და გამოყენებითი ხასიათის ნაშრომები.

სამაგისტრო ნაშრომის ინფორმაციული წყაროა საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტის, საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს მონაცე-მები, სხვადასხვა სამეცნიერო ლიტერატურა, აგრეთვე ინტერნეტ მასალები და ენციკ-ლოპედიები, ბიზნეს სფეროში მომუშავე სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების სამეცნიერო შრომები. თემის ცალკეული საკითხების დამუშავების პროცესში

გამოყენებულ იქნა გამოცდილი ექსპერტების, მეწარმეთა და მომხმარებელთა გამოკ-ითხვის მასალები.

კვლევის მეცნიერული სიახლე. ნაშრომი წარმოადგენს მცირე ბიზნესის განვითარების ტენდენციების ახლებურ კომპლექსურ გამოკვლევას საბაზრო ეკონომიკის პირობებსი.სიახლეთა შორის აღსანიშნავია შედეგი:

- განისაზღვრა ბიზნესის საქმიანობის, როგორც ურთირთობათა ერთობლიობის არსი,ბიზნეს ურთიერთობები განხილულია, როგორც საზოგადოების ეკონომიკური პროგრესის,განვითარების წყარო
- წარმოდგენილია მოსაზრებები მეწარმეობასა და ბიზნესის ძირითად თავისებურებებზე.
- მოცემულია რეკომენდაციები და განხილულია ბიზნესის როგორც სუბიექტის განვითარების ხარისხობრივი და რაოდენობრივი კრიტერიუმების თაობაზე.
- წარმოდგენილია ბიზნესის როლი და ეფექტიანობის ძირითადი მახასიათებლები საქართველოს მაგალითზე.
- განხილულია COVID-19 -ის ფონზე წარმოქმნილი კრიიზისები საწარმოებსა და ბიზნეს სექტორებში და განხილულია ამ კრიზისის დაძლევის პერსპექტივები.

თავი I ბიზნესის როლი თანამედროვე ეკონომიკაში

1.1 ბიზნესის განვითარების ეტაპები საქართველოში

ბიზნესის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია ხელსაყრელი გარემო, რომელიც წარმოადგენს სოციალურ, ტექნოლოგიურ, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, გეოგრაფიულ ფაქტორთა ერთობლიობას და ზემოქმედებს ბიზნესის სტრატეგიებზე, პროცესებსა და განვითარების შესაძლებლობებზე.

ძირითად ფაქტორებს, რომლებიც უდიდეს გავლენას ახდენენ ბიზნესის განვითარებაზე, წარმოადგენს პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამართლებრივი სისტემები. პოლიტიკური გარემოს დანიშნულებაა საზოგადოების ინტეგრირება ერთიან სასიცოცხლო ორგანიზმად.

ეკონომიკური გარემოს დანიშნულებაა შეზღუდული რესურსების განაწილება კონკურენტებს შორის და დაკავშირებულია ამ რესურსების რეგულირებასა და კოორდინაციასთან; აგრეთვე, ქონების მესაკუთრის განსაზღვრასთან. სამართლებრივი სისტემა არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელიც გავლენას ახდენს ბიზნესის საქმიანობაზე.

უკანასკნელ წლეებში გატარებულმა რეფორმებმა სათანადო ასახვა ჰპოვეს სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზციების მიერ გაკეთებულ პოზიტიურ შეფასებაში, რომლებიც ძირითადად ახალი კანონების დაეფუძნა.

სახელმწიფოს ეკონომკური ძლიერება და მოსახლეობის კეთილდღეობა წარმოუდგენელია მაღალგანვითარებული სამეწარმეო საქმიანობის გარეშე. ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებასა და შეუქცევადი ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპების მიღწევაში, ბიზნესი თამაშობს ცენტრალურ როლს.

აქედან აუცილებელია როგორც მცირე ისე საშუალო ბიზნესის განვითარება, იმისთვის, რომ ქვეყანაში წარმოიშვას მძლავრი საშუალო ფენა, რომლის გარშეც, ეკონომიკის მდგრად განვითარებას პერსპექტივა არა თუ გააჩნია არამედ დაკარგავს კიდეც.

სწორედ აღნიშნულის განსახორციელებლად და ბიზნესის განვითარებისთვის უნდა იზრუნოს სახელმწიფომ რაციონაალური ეკონომიკური პოლიტიკის

გატარებით, როგორც მცირე ისე საშუალო ბიზნესის მეწარმეობისა და დამწყებ მეწარმეთა მხარდაჭერისთვის.

ეკონომიკირი რეფორმების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საკითხია მცირე საწარმოთა განვითარება, რაც განაპირობს საბაზრო კონკურენციული გარემოს განვითარებას, ასევე საქონლითა და მომსახურებით მომარაგებული სამომხმარებლო ბაზარი, რომელიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობს, ახალი ადგილების შექმნას და მეწარმეთა ფართო წრის ფორმირებასა და განვითარებაში.

ამდენად ბიზნესი ავლენს თავის მოქნილობას, სიცოცხლისუნარიანობას, მას ახასიათებს ბაზრის მოთხოვნაზე სწრაფი რეაგირების უნარი, მაღალი ხარისხის მქონე სპეციალიზაცა და რესურსების პერსპექტიული მობილიზაციის შესაძლებლობა.

მცირე ბიზნესი წარმოადგენს საგადაახადო შემოსულობათა ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს წყაროს. მცირე ბიზნესი მონაწილეობს ყველა დონის ბიუჯეტების ფორმირებაში.

გარდა იმისა , რომ ბიზნეს საწარმოები თავიანთი შემოსავლებიდან ბიუჯეტში რიცხავენ თანხებს, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნით, რაც წარმოადგენს მოსახლეობის შემოსავლის წყაროს, ხელს უწყობენ ფიზიკური პირებიდან თანხის ამოღებას.

ბიზნესი, როგორც ეკონომიკის რეალური მოვლენა, დაკავშირებულია საბაზრო სისტემასთან და მის საქმიანობებთან. ამ შეხედულებით თუ ვიმსჯელებთ ბიზნესის წარმოშობა დაკავშირებულია საქონელგაცვლის პროცესებთან, შეიძლება ჩაითვალოს, რომ ის ერთერთი ეკონომიკური მოვლენის დამახასიათებელი მოვლენაა.

ბიზნესის განვითარებას კიდევ უფრო ხელი შეუწყო ვაჭრობისა და ხელოსნობის ცალკე დარგად ჩამოყალიბებამ. ამდენად თავიდანვე იყო შრომა დანაწილებული, რადგან სხვადასხვა პროფესიის წარმოშობა დიდ სიძნელეებთან იყო დაკავშირებული ახალი მოთხოვნილებების და პირობების გამო.

კაპიტალიზმის პირობები აღმოჩნდა ბიზნესის განვითრების ახალ საფეხურზე მიღწევის მიზეზი, სადაც წარმოშობის ყველა ასპექტი მიწა, შრომა და კაპიტალი ყიდვა-გაყიდვის ობიექტია ხოლო პროდუქცია გასაყიდად იწარმოება.

ბიზნესის განვითარების მრავალსაუკუნოვანი ისტორია გააჩნია და შეიძლეება ითქვას ,რომ ის თავდაპირველად იყო მცირე ზომის, ვინაიდან იმ დროისათვის მას არ ჰქონდა გასაქანი და მასიური წარმოება.

ისტორიული წყაროებიდან კი ირკვევა, რომ საქართველოში მეწარმეობა დაკავშირებული იყო მონათმფლობელურ წყობილებასთან და ისევე როგორც სხვა ქვეყნებში ვაჭრობით იწყებს განვითარებას.

უძველესი ფორმა წარმოების იყო ოჯახური მრეწველობა, რომლისგანაც სხვა დარგის მრეწველობამ დაიწყო განვითარება. მზადდებოდა სხვადასხვა სახის ხელოვნური პროდუქტები, ქსოვილები და ტანისამოსები, ნედლეულად კი სხვადასხვა ახის პროდუქტებს იყენებდნენ:კანაფი, აბრეშუმი, რკინასა, სპილენძს, ვერცხლს და ოქროს და ა.შ

არსებობდა ხელოვნური პროდუქციების შემდეგი სახეები:

1. ხელოვნებისა და საოჯახო მეურნეობის ნაწარმს ყიდდენ სახელოსნოებსა და დუქნებში
2. ხელზე ვაჭრობა სოფელში,მამაკაცების მხრიდან.
3. ყოველკვირეული და ყოველთვიური ვაჭრობის გამართვა.

შრომის დანაწილებასთან და გაღრმავებასთან ერთად სულ უფრო და უფრო ფართოვდებოდა შიდა მეურნეობა და სავაჭრო ბრუნვა.

XII-XIII საუკუნეებში საქართველო ითვლებოდა ევრაზიის უდიდეს სახელმწიფოდ, რომელიც ვაჭრობით დაკავშირებული იყო სხვადასდხვა საზღვარგარეთის ქვეყნებთან:სირია, ბიზანტია, ინდოეთი, ეგვიპთე და ა.შ. ექსპორტი კი შეადგენდა ბამბას , სამოსელს, ღვინოს და თაფლს.

მიუხედავად ამ ყველაფრისა მოსახლეობა მაინც ინარჩუნებდა მეურნეობისა და საქონელწარმოების ქართულ ტრადიციებს.

საქართველოში მეწარმეობის განვითარების ახალი ეტაპი XIX ს-ის 30-იან წლებიის პერიოდიდან იწყებან, რასაც ხელი შეუწყო სამხრეთ კავკასიაში შეღავათიანმა საგარეო ვაჭრობის ტარიფების დაწესებამ.ამით სრული თავისუფლება მიენიჭა ევროპული ცივილიზაციის კაპიტალის შემოსვლას რეგიონებში.

მთლიან საქართველოში დიდი როლი ითამაშა ხელოვნურმა წარმოებამ, რაც ნამდვილად არ იყო შემთხვევითი მოვლენა. ის განპირობებული იყო პირველ

ხარისხოვანი ნედლეულის სიუხვით ანუ თითქმის ყველა რეგიონში შეგეძლო მოგეპოვებინა შალი, აბრეშუმი, ხის ჯიშები, გიშერი და ა.შ.

ქვეყნის უმრავლეს საწარმობსწარმოადგენდა მცირე საწარმოები.ხელოვნების სხვადასვა ჯგუფიდან დასაქმებული მუშების რაოდენობით პირვლობას გემო-მრეწველობა წარმოადგენდა.შემდეგ ტყავის და ხის დამუშავება და ა.შ

XIX საუკუნის 30-იან წლებში საქართველოში შეიქმნა პოლიტიკური სტაბილურიობა,რამაც ხელი შეუწყო სხვადასხვა მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის განვითარებას.

ამ პროცესებს კი ხელს უწყობდა უცხოეთიდან შემოტანილი სხვადასხვა მანქანა-დანადგარები, სპეციალისტების დაქირავება და ადგილობრივი კადრების მომზადება ან გადამზადება.

ცვლილებებმა რათქმაუნდა იმოქმედა შინამრეწველობაზეც. საოჯახო მრეწველობა წარმოადგენდა გადამამუშავებელი მრეწველობის ერთ-ერთ ფორმას. ამ დროს ხდებოდა ნედლეულის გადამუშავება იმავე მეურნეობაში, სადაც ის მოიპოვება.წარმატებული ბიზნესის შემთხვევაში შინამრეწველი მალევე გადიოდა ბაზარზე,რიტაც ყალიბდებოდა კაპიტალური შინამრეწველობა.

მთიან რაიონებში, სადაც განვითარებული იყო მეცხვარეობა, მისდევდნენ მატყლის შინამრეწველობას, ხოლო ბარში, მიწათმოქმედებას.საქართველოში განვითარებული იყო აგრეთვე ხის დამამუშავებელი შინამრეწველობა, რძის პროდუქტების გადამუშავება და ა.შ.

XIX საუკუნის ბოლოს მნიშვნელოვნად დაწინაურდა ხელოვნების დარგი მეკასრეობა,რაც განპირობებულიმ იყო ღვინის ექსპორტის გაფართოებით. სოფლად მცხოვრები შინამრეწველები საღვინე კასრების დასამზადებლად სხვადასხვა სახის მუხას , ხოლო ციმბირის კარაქისთვის წიფელას.

ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრებში მე-19 საუკუნის ბოლოს განვითარებული ყოფილა ნოხების დამამძადებელი შინამრეწველობა, რომელიც გლეხს ყოველწლიურად 40,9% -ით უზრუველყოფდა. ერთ- ერთი სახეობა გიშრის ნაკეთობათა წარმოებაც, ასევე მზადდებოდა საზღვარგარეთ გასაყიდად.

1883 წელს ბათუმ- სამტრედიის სარკინიგზო ხაზის გაყვანამ ბათუმი დააკავშირა ბაქოსთან, რამაც საპორტო-სამრეწველო ქალაქის ზრდა და განვითარების პერსპექტივები გამოიწვია.

ბათუმის, როგორც ერთ-ერთი საპორტო ქალაქის მნიშვნელობის გაზრდამ მისი სამრეწველო ცენტრად გადაქცევა გამოიწვია. 1902 წლისთვის კი ბათუმში იყო დაფიქსირებული 366 საწარმო, რომელთა შორის თუნუქის დამამზადებელი ქარხნებიც იყო. უცხოელთა ასეთი აქტიურობა გამოწვეული იყო ბათუმის, როგორც საპორტო ქალაქის მნიშვნელობის გამო, ასევე სარკინიგზო ინფრასტრუქტურის, იაფი ნედლეულისა და მუშახელის არსებობით. დასაფიქრებელია, რომ იმ პერიოდის საქართველოში განხორციელებული უცხოური ინვესტიციები გახდა კარგი შედეგის მომცემიეროვნული ეკონომიკის განვითარებისთვის.

განვითარდა სხვადასხვა წარმოების დარგები. შემოვიდა ახალი ტექნოლოგიები, რასაც მოჰყვა ფაბრიკების მშენებლობა და განვითარება, მუშაკთა კვალიფიკაციის ამაღლება, ცხოვრების გაუმჯობესებადა რაც მთავარია საზოგადოების უნარჩვევებმა განიცადა ტრანსფორმაცია უფრო პროგრესისკენ.

ეკონომიკა ასევე განვითარდა მნიშვნელოვნად ქუთაისში. 1804 წელს ქუთაისში აქტიურად მისდევდნენ სხვადასხვა სახის ქსოვილების დამზადებას.ასევე მზადდებოდა სხვადასხვა სახის იარაღები:თოფები, დანები, ხანჯლები და ა.შ. აქ ხდებოდა საუკეთესო ფოლადების გადადნობა.თანხის უდიდესი ნაწილი კი მაინც ტანსაცმლის ნაწარმზე.

იმ დროინდელი მსხვილი საწარმოებიდან აღსანიშნავია ქვანახშირისა და მარგანიზქაცის წარმოებები.ამ პროდუქციაზე გაზრდილმა მოთხოვნა იზიდავდა უცხოურ კაპიტალს.

დღეს საქართველო აქტიურად მონაწილეობს აღმოსავლეთ პარტნიორობის მცირე და საშუალო ბიზნესის პანელი და თანამშრომლობს ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციასთან (OECD), ევროპული განათლების ფონდთან (ETF), ევროპის რეკონსტრუციასა და განვითარების ბანკთან (EBRD) და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.

აღმოსავლეთ პარტნიორობის ფარგლებსი ხორციელდება რიგი ბიზნეს სუბიექტზე ორიენტირებული პროექტები, მეწარმეობის ზრდის პროგრამის (EGP) და

ბიზნესსაკონსულტაციო მომსახურების (BAS) პროგრამების ფრგლებში, რომელიც ხორციელდება EBRD-ის მიერ, 800-ზე მეტ მცირე და საშუალო მეწარმეს გაეწია მხარდაჭერა.საქართველო ასევე აქტიურად მონაწილეობს ევროკავსირის EastInvest პროექტში,, რომლის ფარგლებშიც ხორციელდება მცირე და საშუალო მეწარმეობის ხელშეწყობა.

რეფორმების განვლილმა პერიოდმა აჩვენა, რომ ჩვენს ქვეყანას გააჩნია მნიშვნელოვანი რესურსი-სამეწარმო პოტენციალი, ჩავრთოთ ქვეყნის ეკონომიკური და ტექნოლოგიურ აღორძინებასში.

1.2 ბიზნესის (მცირე და საშუალო) განვითარების ეტაპები საზღვარგარეთის ქვეყნებში.

ბიზნესი განვითარებულ ქვეყნებში მნიშვნელოვან ეკონომიკურ-სოციალურ ფუნქციას ასრულებს, რაც გულისხმობს დასაქმების უზრუნველყოფას, ინოვაციურ აქტივობის მხარდაჭერას და სოციალური უთანასწორობის შემცირებას .

საზღვარგარეთის ქვეყნებში ბიზნესის განვითარების დონე განსაზღვრავს სახელმწიფოს ეკონომიკის ხარისხს. ქვეყნებში სადაც ბიზნესის განვითარება სწრაფი ტემპით მიმდინარეობს, რადგან განვითარებული სახელმწიფოები დიდ მნიშვნელობებს ანიჭბენ მცირე საწარმოებს და მხარს უჭრენ მათ ფუნქციონიერებას.

ბიზნესი საწარმოების ადგილისა და როლის ზრდის მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს მომხმარებლები და სამუშაო ძალის ცვლილებები, რამაც განაპირობა მომსახურე სფეროს წინა პლანზე წეამოწევა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ბიზნესი იძლევა ადამიანური პოტენციალის ოპტიმალურ გამოყენების შესაძლებლობას, სადაც არ არის მართვის ბიუოკრატიული სტრუქტურა.

მცირე საწარმოებს ყოველთის ეჭირათ დომინანტი ადგილი ეკონომიკაში, მიუხედავად წარმოებებისა.

XX-ის დასაწყისისთვის გერმანიაში, ავსტრიაში საფრანგეთში და შვეიცარიაში საწარმოთა 80-90%-ს მცირე საწარმოები შეადგენდა, თუმცა მსხვილი ბიზნესი გამოირჩეოდა დასაქმებულთა მზარდი რაოდენობით.

2004 წლისთვის ევროკავშირის სხვადასხვა ქვეყნებში ფუნქციონირებდა 20 მლნ-ზე მეტი მცირე და საშუალო საწარმოები. სადაც დასაქმებული იყო 122 მლნ-ზე მეტი ადამიანი.

ევროპი ეკონომიკური თანამშრომლობისა განვითარებული ორგანიზაციებისა და ევროპის თანამეგობრობის ქვეყნებში მცირე ბიზნესისგაზრდილმა როლმა გამოიწვია განბვითარებულ ქვეყნებში შემუშავებული სპეციალური პოლიტიკა,რომლის ძირითად მიზანს წარმოადგენს :

- ახალი სამუშაოები.
- წარმოების მოდიფიკაცია.
- ინოვაციური წარმოებები.
- უცხოური კომპანიებისა და ინვესტორების მოზიდვა
- მცირე ბიზნესის საწარმოების საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის გათანაბრება.
- ტექნოლოგიების ტრანსფერი.

ბიზნესი წარმოადგენს ევროპისთვის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების საფუძველს.ევროკავშირში არსებული 20მლნ-ზე მეტი აშუალო და მცირე ბიზნესები იძლევა ბრუნვისა და დღგ-ს ნახევარს.

ბიზნესების უმრავლესობა შექმნილია მშენებლობის, ვაჭრობის და კვების მრეწველობაში.ევროკავშირის ქვეყნების მთელი ეკონომიკის ეფექტიანობა დამოკიდებულია მცირე მეწარმეობის მხარდამჭერ პოლიტიკაზე, რომელიც აბალანსებს სახელმწიფოსა და ბიზნესის ინტერესები, რაც ქმნის ოპტიმალურ პირობებს ბიზნესებისთვის და ზრდის კონკურენტურნარიანობას.

უმეტესი საზგვარგარეთული ქვეყნები ამუშავებს მცირე ბიზნესის მიმართ პოლიტიკურ ფეოდალურ ხელისუფლების პრეროგატივას.

უნდა ითქვას, რომ მცირე ბიზნესების ჩამოყალიბება და რეგულირება დაიწყო გასული წლის 70-იან წლეებში.სტიმულიზაციისთვის კი ევროპამ შეიმუშავა ღონისძიებები , რაც ხელს უწყობს ბიზნესის განვითარებას.

ძირითადი მალეგულირებლები ევროპაში არის ფინანსური,ტექნოლოგიური, საკადრო, საინფორმციო მიზნების შემუშავებითა რეალიზაციით.ბიზნესი სტიმულირებისთვის კი შემუშავებული იქნა ახალი იურიდიული მოდულები, რომელიც საშუალებას იძლევა გადაჭრას პრობლემები სხვადასხვა ქვეყნის სამართებლივ სისტემებს შორის.

ევროპაში ბიზნესის მხარდაჭერა ხორციელდება სახელმწიფოს და ევროკავშირის ეგიდით.ბიზნესების მხარდაჭერა ხორციელდება ევროკავშირის ისეთი ფონდებიდან , როგორიც შეიძლება იყოს რეგიონალური განვითარების ფონდი სოციალური და ა.შ არსებობს რათქმაუნდა კრიზისული პირობები რასაც ევროპული ქვეყნების მცირე და საშუალო ბიზნესები უფრო კარგად შეეგუა და ეფექტიანად გამოიყენა ბაზარზე მისი მანერირების შესაძლებლობის გამო.

საქართველოსთვის განსაკუთრებით საყურადღებოა სინგაპურის გამოცდილება მცირე მეწარმეობის საკითხში, რომელიც არის განვითარებული საბაზრო ეკონომიკითა და ფინანსური ინფრასტრუქტურებით.

ამ ქვეყანაში შეიქმნა მცირე მეწარმეობისთვის პირობები, რომელიც გადმოცემული და აღწერილია კანონმდებობაში, განსაკუთრებულად კი შეღავათით სარგებლობს დამწყები და საშუალო საწარმოები, რათქმაუნდა მეწარმეობის ასეთი განვითარება ხდება სახელმწიფოს მხარდაჭერით.რათქმაუნდა ევროპის და ევროკავშირის ქვეყნები დაინტერესებული არიან ბისზნესის განვითარებით და ხელს უწყობს მის კონკურენტიანერობას ბაზარზე.

სამხრეთ კორეში ეკონომიკის განვითრების ისტორია მკაფიოდ გამოხატავს მასში მცირე მეწარმეობის წვლილს.

მრავალი წლის განმავლობაში მცირე და საშუალო მეწარმეობის სტრუქტურა ესპანეთში სტრუქტურის, ორგანიზაციული ფორმისა და საქმიანობის მიხედვით სამაგალითოა. ასეთი შეფასების მთავარ არგუმენტად მიჩნეულია ამ სახის ბიზნესისგან 72%-ის ფორმირება.

ესპანეთში შემუშავებულია ბიზნესის განვითარების უამრავი პროგრამა.მათთვის, ვინც საკუთარი საქმის წამოწყებას აპირებს, შემუშავებული და წარმატებით გამოიყენება სხვადასხვა დამხმარე პროგრამები.

მეწარმე პირველი 5 წლის განმავლობაში არ იხდის გადასახადებს, აგრეთვე მას შეუძლია ბიზნესის გასაფართოებლად ისარგებლოს უვადო საკრედიტო დახმარებით.ესპანეთის მთავრობა განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს მცირე საწარმოებს, რომელთა დიდი სოციალური თუ ფინანსური მნიშვნელობა აქვს ქვეყნისთვის.

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების მთავარ დადებით ფაქტორად ესპანეთში შეიძლება დავასახელოთ ბიუკრატიის დაბალი დონე. საწამოს რეგისტრაცია და ლიცენზიის აღება განცხადებიდამ 24 საათში ხდება.

ეს პროცესი უცხო ქვეყნის მოქალაქებიისათვისაც არ წარმოადგენს პრობლემას. მიმინიმუმამდეა დაყვანილი სახელმწიფოს სტრუქტურების მაკონტროლებელი ფუნქციები.

საფრანგეთში მცირეა საწარმო თუ მასში დასაქმებულთა რაოდენობა 50-მდე კაცია.დღესდღეობით ამ ქვეყანაში დრეგისტრირებულია 2 მილიონამდე მცირე თუ საშუალო საწარმოები.აქედან ნახევარი მომსახურების სფეროა დანარჩენი კი ვაჭრობა,მშენებლობა და მრეწველობაა.

ყოველწლიურად ქვეყანაში იქმნება 250 ათასი საწარმო და კოტრდება და ლიკვიდაცია ხდება 50 ათასამდე საწარმოსი.ამასთან, საფრანგეთში შექმნილი ახალი სამუშაოები 40-50% მოდის სწორედ მცირე ბიზნესებზე.3 მილიონი მცირე ბიზნესის საწარმოდან დაახლოებით1.5 მილიონი ეკუთვნის ინდივიდუალურ მეწარმესან საოჯახო ბიზნესს,რომელიც სამქმიანობას დაქირავებული პერსონალის გარეშე ეწევა.

საფრანგეთში მცირე და საშუალო ბიზნესის სახელმწიფო მხარდაჭერის საკითხში შეიძლება გამოვყოთ რამდენიმე საკვანძო საკითხი.ბოლო პერიოდში ქვეყანაში შეიქმნა მცირე და საშუალო ბიზნესის სტიმულიზაციის სერიოზული სახელმწიფო სისტემა .

ახალი მცირე საწარმოები ორი წელი თავისუფლდებიან სააქციო საზოგადოებების და ადგილობრივი გადასახადებებისაგან.მათთვის შემცირებულია საშემოსავლო გადასახადი და მოგების გადასახადი ინვესტირებადი ნაწილისაგან.4

სახელმწიფო ლოიალურია განსაკუთრებით მათდამი, ვინც საკუთარი ბიზნესის გახსნას ეკონომიკურად დეპრესიულ რეგიონებსი აპირებს.ასეთ მეწრამეებზე ვრცელდება შეღავათები ან საერთოდ თავისუფლდებიან გადასახადებისგან.

უმუშევართათვის, რომლებმაც საკუთარი ბიზნესის წამოწყება გადაწყვიტეს, მოქმედებს დახმარების სპეციალური სისტემა.ისინი სამი წლით თავისუფლდებიანგადასახადების გადახდებისგან და ერთი წლით არ იხდიან სავალდებულო სოციალურ შენატანებს სოცდაზღვევის ფონდებში.მცირე

საწარმოების თითქმის ყველა მეპატრონეს შეუძლია ჰქონდეს შეღავათიანი კრედიტისა და სუბსიდიის იმედი.

გერმანიაში მცირე და საშუალო ბიზნესის საწარმოების მიმართ გადაწყვეტილებები ფედერაციის, მიწების, სამოქალაქო თვითმართველობებსა და თემების დონეზე მიიღება, რაშიც ბოლო პერიოდია მკაფიოდ და ფართოდაა ჩართული კომისია.

გერმანიაში მცირე და საშუალო ბიზნესის სახელმწიფო მხარდაწერა მოიცავს 500-ზე მეტ ფედერალური და რეგიონალური მნიშვნელობის პროგრამებს,რომელიც ხელს უწყობენ ინვესტიების მოზიდვას.

მხარდაჭერა გულისხმობს ტექნოლოგიებისა და შესაბამისი ეკონომიკური ინფორმაციის მიწოდებას, აგრეთვე სახელმწიფო ბიუჯეტიდან სხვადასხვა ეკონომიკურ და ტექნიკურ კონსულტაციებს, მცირე და საშუალო ბიზნესის ხემძვანელობის და მუშაკების კვალიფიკაცის ამაღლებასა და სწავლების დაფინანსებას.

აგრეთვე ხდება დახმარების გაწევა საწარმოს საწყისი კაპიტალის ფორმირებაში, როდესაც საქმე გვაქვს უპირატესად გრძელვადიან დაბანდებასთან, რაც გულისხმობს რაციონალიზაციას, მოდერნიზაციას, გაფართოებას.

მცირე და საშუალო ბიზნესის ინტერესები სპეციალური კანონებით და სამართებლივი აქტებითაა დაცული.მათი ნაწილი უკავშირდება ინვესტიციების მცირე დასასუალო ბიზნესის ინფრასტრუქტურის შექმნას.

გერმანიაში მცირე და საშუალო პირდაპირი მხარდაჭერა ხდება:

- სახელმწიფო საინვესტიციო წანამატები და სუბსიდიები.
- შეღავათიანი კრედიტების გაცემა.

მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის შეღავათიანი კრედიტებიოს გაცემა საერთო წესების მიხედვით წარმოებს, ყურადრება ექცევა მხოლოდ კრედიტუნარიანობას.კრედისტის მისაღებად განცხადება უნდა წარედგინოს გერმანიის კომერციულ ბანკს, რომლებიც ახდენენ კრედიტების გაცემასდ და შემდგომში მუშაობენ კლიენტებთან.რაც შეეხება შეღავათიანი კრედიტის გაცემის პირობას შეადგენს

- დაბალი საპროცენტო განაკვეთი.

• კრედიტის გაცემის ხანგრძლივი პერიოდი.

• აღებული თანხის ხშირად დამატებითი გადასახადების გარეშე ნებისმიერ დროს დაბრუნებას.

• წილობრივი დაფინანსება.

დანამატებისა და სუბსიდირების გარდა რეგიონული მხარდაჭერის ინსტრუმენტს წარმოადგენს ამორტიზაციის შეღავათიანი რეჟიმი.იგი ეხება სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში აღმოსავლეთ მიწების ეკონომიკის აღორძინების საინვესტიციო კრედიტებს.

სახელმწიფოს მიერ ასევე ხდება მცირე და საშუალო ბიზნესის სუბსიდირება საერთაშორისო გამოფენაში მონაწილეობისას.ფეოდალური მთავრობა ხელს უწყობს განვიტარებად ქვეყნებში განლაგებულ გერმანულ და მცირე და საშუალო საწარმოებს და იძლევა პოლიტიკური რისკების გარანტიებს.

გერმანიაში საინფორმაციო და საკონსულტაციო მომსახურებას გასწევენ უმთავრესად სავაჭრო-სამრეწველო პალატები.მათი წევრობა სავალდებულოა ყველა კომერციული კომპანიისთვის.ისინი მომსახურება გასცემენ უსასყიდლოდ.

უნდა აღინიშნოს, რომ ადმინსიტრაციული ბარიერები აფერხებენ მცირე ბიზნესის განვითარებას, დასაქმების და ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ზრდას.ამიტომაც განვითარებულ ქვეყნებში ცდილობენ მაქსიმალურად შემცირდეს ასეთი ტიპის ადმინისტარციული ტვირთი. ადმინსტრაციული ბარიერები გარკვეულ დამატებით ფინანსურ ხარჯებთანაა დაკავსირებული. კერძოდ, ესენია:

1. თანამშრომელთა ანაზღაურება, რომლებიც დაკავებულნი არიან ინფორმაციის მოპოვებით.

2. მოწყობილობებით რომლებიც საჭიროა კანონმდებლობის მოთხოვნი შესასრულებლად.

3. კონსულტანტების შრომის ანაზღაურება და აუცილებელი დახმარების ღირებულება.

ბელარუსიაში მეწარმეობის ხელშემწყობი ცენტრი -,,ბელბიზცენტრი“ კონსულტაციებს უწევს პოტენციურ მეწარმეებს ბიზნესის ორგანიზაციის საკითხზე.იგი აწვდის მათ ინფორმაციას ბაზრების შესახებ და ეხმარება

კორპორაციული დოკუმენტების შექმნაში, იძლევა რეკომენდაციებს დაბეგვრის, ლიცენზიების და სერთიპიკატის საკითხებში.

ჩეხეთის რესპრუბლიკაში სახელმწიფო არაკომერციული ორგანიზაციის მეწარმეობის განვითარების სააგენტოს მიერ შექმნილი რეგიონული საინფორმაცო-საკონსულტაციო ცენტრები და მეწარმეობის და ინოვაციების ცენტრები.

ისინი გასცემენ მთელ რიგ საბაზრო მომსახურებას:საცნობარო,იურიდიულ და საგადახადო,საბუღალტრო აღრიცხვას დოკუმენტებისმომზადებას სესხის მისაღებად და სხვა.[1]

მეწარმეობის და ინოვაციების ცენტრები მომსახურების ფართო სპექტრში განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებენ ახალ ტექნოლოგიებზე ორიენტირებულ მცირე და საშუალო საწარმოებებს, სამრეწველო საწამობებისნ მხარდაჭერაზე.

განვითარებულ ქვეყნებში თვლიან რომ საგადასახადო სისტემა უნდა იყოს ისე მოწყობილი, რომ ხელი ეწყობოდეს ბიზნესის განვითარებას და წარმატებულობას.ახალი საწარმოების შექმნას, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას.

მცირე და საშუალო საწარმოების სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერის მთავარ მიზანს ერთიანი შიდა ბაზრის გამყარება , ადმინისტრაციული ბარიერების გაუქმება, საკანონდებლობაზის უნიფიკაცია და სხვა წარმოადგენს.

აღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ განვითარებულ ქვეყნებში სახელმწიფო მხარს უჭერს ზრდის პოტენციალის მქონე საწარმოებს, რომლებსაც შეუძლიათ უზრუნველყონ მოსახლეობის დასაქმება,შემოსავლის ზრდა.

მცირე და საშუალო ბიზნესის მოწყობისა დაფუნქციონირების პრინციპები, მხარდაჭერის ფორმები და მეთოდები ქვეყნებისა და რეგიონების მიხედვით განსხვავებულია.

- [1] https://report.ge/economics/laris-kursi-da-pandemia-biznesi-2-frontis-khazze/
- https://formulanews.ge/News/46529
- https://1tv.ge/audio/biznespartniori-pandemia-ekonomikuri-krizisi-da-biznesis-molodini/
- https://www.ge.undp.org/content/georgia/ka/home/presscenter/pressreleases/2020/coronavirus-business-survey.html

1.3 ბიზნეს გარემოზე პანდემიის (cov 19) გავლენა

COVID-19 პანდემიის გავლენა მიკრო, მცირე და საშუალო ბიზნესის ეკონომიკურ და პროდუქტიულობის ზრდაზე ნათლად ჩანს ,,გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისია“ (UNECE)-ის მიერ მომზადებული კვლევზე: სახელმძვანელო მითითებები და საუკეთესო პრააქტიკის მაგალითები მიკრო, მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის ენერგოეფექტური პროდუქტებისა და განახლებადი ენერგიის მოწყობილობების მიწოდებაში“.

კვლევამ აჩვენა, თუ როგორ პასუხობს მიკრო, მცირე და საშუალო ბიზნესი სხვადასხვა ზომებსა და გაურკვევლობებს, რომლებიც მიიღება და წარმოიქმნება შეზღუდვების, სამთავრობო ზომებისა და ხალხის ქცევის შედეგად.

როგორც COVID-19 გავრცელების შემდეგ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, ქართული კომპანიებისთვის ოთხი ყველაზე პრობლემური საკითხია: მოთხოვნის შემცირება, ვალუტის კურსის რყევები, საზღვრების ჩაკეტვა და კლიენტების მიერ დაგვიანებული გადახდები. როგორც ქვემოთ მოცემული ცხრილიდან ჩანს 2020 წლის II კვარტალიდან მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმოება და ბრუნვა შემცირდა დაახლოებით 24%-ით , 2019 წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით (დიაგრამა N1,3,1).

დიაგრამა N 1.3.1 მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმოება 2019-2020წწ

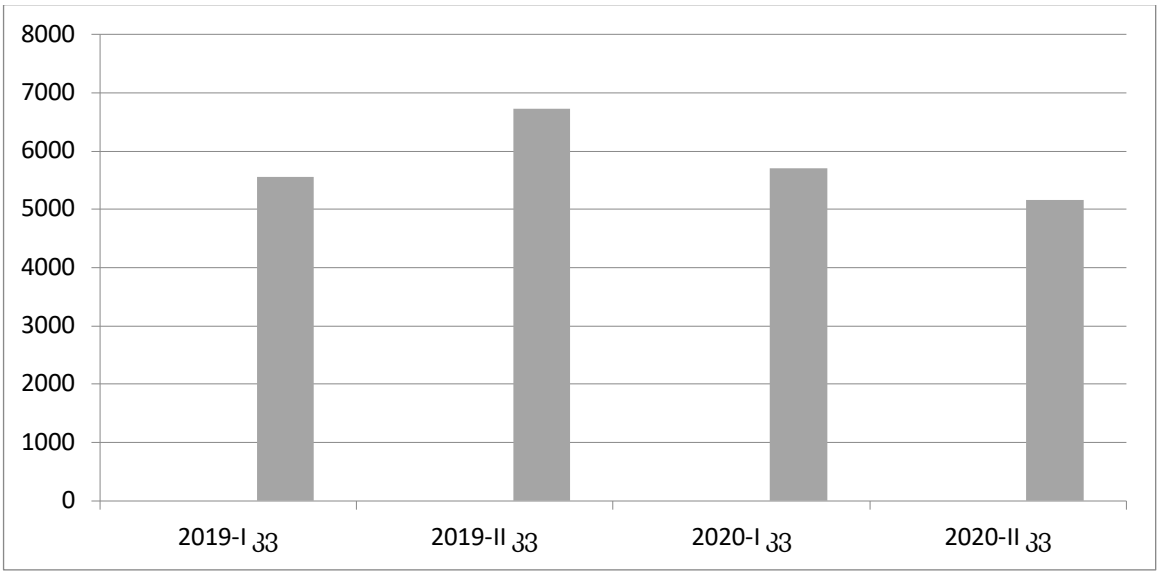

წყარო:საქსტატი

ახლა კი განვიხილოთ მცირე და საშუალო ბიზნესის ბრუნვა 2019-2020 წლეებში და განვიხილოთ დიაგრამა (დიაგრამა N1,3,2)

დიაგრამა N1.3.2 მცირე და საშუალო ბიზნესის ბრუნვა 2019-2020 წწ

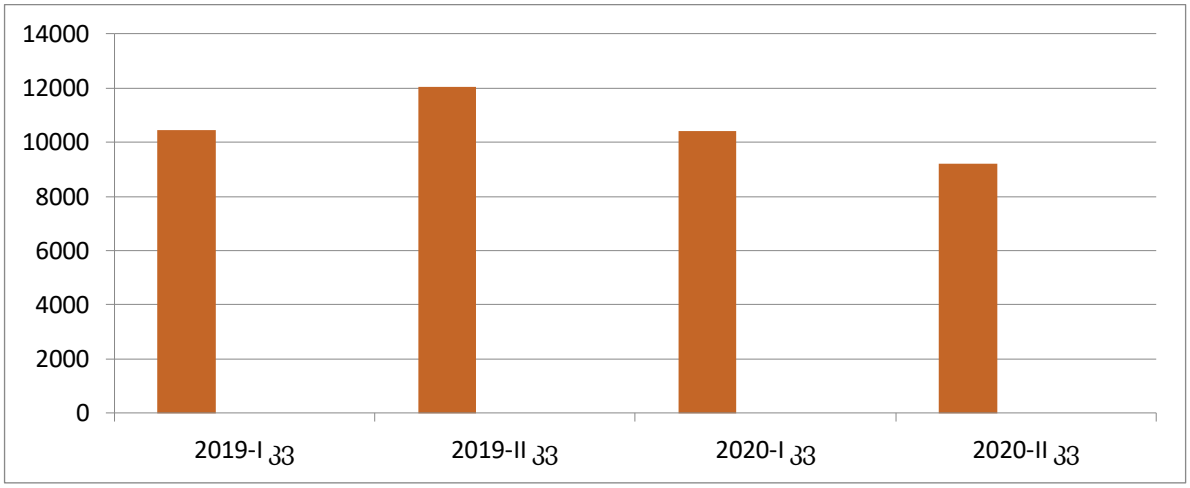

წყარო:საქსტატი

კრიზისის პერიოდი გარკვეულ წილლად აისახა ბიზნესების რეგისტრაციაზე. პანდეემის პერიოდში მნიშვნელოვნად შემცირდა რეგისტრირებული ბიზნესების რაოდენობაც.

პანდემიის პერიოდში კრიზის სირთულეებიდან გამომდინარე საქმიანობის შეჩერებამ გამოიწვია დასაქმებულთა რაოდენობის შემცირება. 2020 წლის II კვარტალში შემცირდა დაახლოებით 15% -ით ვიდრე 2019 წელს იმავე პერიოდში.[2]

ხელისუფლებამ ანტიკრიზისული გეგმის ფარგლებში გაატარა გარკვეული ღონისძიებები, რათა თანამნშრომლებს შენარჩუნებინათ გარკვეული სამუშაო ადგილები. [3]

ღონისძიებები მიმართული იყო კომპანიებისთვის ფინანსური მდგომარეობის შემსუბუქებისკენ, რათა ისინი არ გამხდარიყვენ იძულებული დეთხოვათ თანამშრომლები მძიმე ფინანსური მდგომარეობის გამო (დიაგრამა N1,1,3).

დიაგრამა N1.3.3 დასაქმებულთა რაოდენობა 2019-2020 წწ მცირე და საშუალო ბიზნესებში.

[2] საქსტატი
[3] https://sputnik-georgia.com/reviews/20200418/248276930/ekonomikuri-kriozisi.html
https://b-k.ge/

https://go.mail.ru/search?fr=ps&gp=843022&q=%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%98%20%E1%83%93%E1%83%90%20%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%90&sf=20

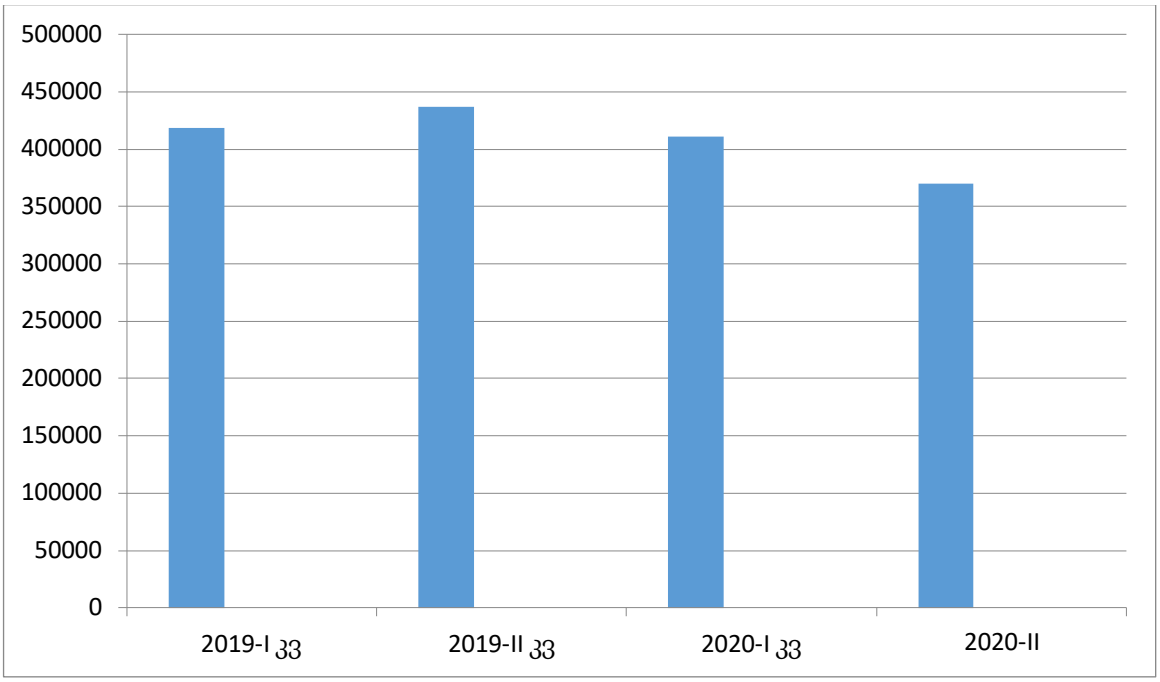

წყარო:საქსტატი

ზოგიერთმა კომპანიამ მეტი სტაბილურობის გამო აქცენტი მთავრობის შეკვეთებზე გადაიტანა. ბიზნესის უმეტესობა, სადაც ეს შესაძლებელი იყო, იძულებული გახდა გადასულიყო ონლაინ გაყიდვებზე.შემოსავლების შემცირების კომპენსირების მიზნით გამოკითხული კომპანიების უმეტესობამ მოიზიდა დამატებითი ფინანსური რესურსი ან განახორციელა სესხების რესტრუქტურიზაცია.

ქართული ბიზნეს გარემოპს განუყოფელმა ნაწილმა ACT-ს გუნდმა გადაწყვიტა შეეფასებინა პანდენიის მიმდინარე სტადიის გავლენა საქართველოს ბიზნეს სექტორზე და გამოევლინა თუ როგორ მართავს მენეჯმენტი პანდემიის გავრცელების რისკებს თანამშრომლებში, რა გავლენა კომპაანიის ფინანსურ მაჩვენებელზე რა განწყობაა კომპანიებში.

COVID-19-მა ძირეულად შეცვალა ბიზნესის როლი და მისი კეთების მეთოდები.გარემო, რომელიც გვქონდა ვირუსამდე და გვაქვს ვირუსთან ერთად - ფუნდამენტურად განსხვავებულია.

COVID-19-ით გამოწვეული კრიზისის მასშტაბები უპრეცედენტო ნიშნულს აღწევს , თუმცა პანდემიის გავლენა ბიზნესსზე ჯერ კიდდევ დეტალური სეფასების მიღმაა და მომდევნო ორი- სამი წლის მანძილზე განხორიელდება განცხადებები დანაკარგების შესახებ. მიუხედავად ყველაფრისა დღეს დარწმუნებით შეგვიძლია

იმის თქმა , რომ კრიზისმა მოიცვა ყველა ინდუსტრია, სფერო თუ დაარგი და სამწუხაროდ, ბიზნესში გაურკვევლობა უფრო მეტად ჭარბობს, ვიდრე მოლოდინები, რომლებიც უფრო დიდი საფრთხის შემცვლელია,ვიდრე არსებული დანაკარგები.

ბიზნესის დღევანდელი სამუშაო პროცესი პირობითად შეგვიძლია დავყოთ შიდა და გარე ფაქტორებად.

დღეს ისე როგორც არასდროს, ვხედავთ ტექნოლოგიების ძალასა და გავლენას საზოგადოებისა და ბიზნესის დღის წესრიგზე, რაც გვაძლევს მყარ წინაპირობას , რომ ბიზნესის კეთების ზოგიერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი სამუდამოდ შეიცვლება და ნაკლებად სავარაუდოა , დაუბრუნდეს კრიზისამდე არსებულ სტანდარტები.

მოგახსენებთ რომ კრიზისის გავლენის შესამცირებლად , სხვადასხვა მთავრობებმა მსოფლიო მასშტბით განაორციელეს მნიშვნელოვანი ღონიძიებები როგორც ბიზნესის , ასევე ცალკეული ოჯახებისა და ინდივიდების მხარდასაჭერად.

გატარებული ღონისძიებები დღითიდღე უფრო დიდ მასშტაბებს მოიცავდა და ითვალისწინებს ისეთ ღონისძიებებს, როგორიცაა ბიზნესის დაბეგვრის შემსუბუქება.
COVID-19-ის შემდგომი აღდგენითი პერიოდის როლი მიკრო,მცირე და საშუალო ბიზნესებისთვის, რომლებიც მუშაობენ ენერგოეფექტური პროდუქტებისა და განახლებადი ენერგის მოწყობილობების მიოწოდების სფეროში,შესაძლოა გახდეს გადამწყვეტი თუ მათ მიეცემათ საჭირო სტიმული .
შესალოა ბიზნესების ხელახალი გაშვება ან საერთოდ ახლის შქმნა, დასაქმებულთა შორის შიშის ფონზე.ბიზნესებს აქვთ შესაძლებლობა იხელმძღვანელონ მკვეთრად გამოკვეთლი ფინანსური პრინციპებით,ხელმისაწვდომი და მოწინავე ტექნოლოგიებით კეთილშბილურ გარემოში, რომელიც შეიქმნა ეფექტური სამთავრობო სტრატეგიების და პოლიტიკის შედეგად.
ბიზნესებს ასევე შეუძლიათ იხელმძღვანელონ ღონისძებების წარმატებით განხორციელების ფაქტიური მაგალითბით,რითაც ისინი მნიშნელოვან ეკონომიკურ სარგებელს მიღებენ .

პროექტის ,,გლობალური ინიციატივა ბიზნეს სექტორის აღორძინების COVID-19-ის შემდეგ მიმართებაში“პირველ ეტაპზე UNECE-ის მოხდა პრინციპები და მოწინავე გამოცდილების ბიზნესისთის ენერგო ეფექტური პროდუქტებისა და განახლებადი მოწყობილობების მიწოდების სფეროში.

საქართველო არის ერთ-ერთი საპილოტე ქვეყანა რომლებიც ითვალისწინებენ ქვეყნის სპეციფიკურ პირობებს აღნიშნული კვლევა მოიცავს საქართველოში არსებული გარემოს ანალიზს,რომელსაც ბიზნესი აწყდება COVID-19-ის კრიზისის შდეგად აღნიშნული ცხადყოფს,თუ რა რეაგირებას ახდენს ბიზნესი მიმდინარე გამოწვევებზე.კვლევაში ასევე მოცემულია ზომები,რომლის გატარებაც შუძლია ბიზნეს.

საქართველოში COVID-19-ით გამოწვეულმა კრიზისმა აიძულა მთავრობა გაეტარებინა მკაცრი ზომები, რამაც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ბიზნეს გარემოზე.

ბიზნესის უმეტესობას დიდი ძალისხმევა დასჭირდა სწრაფი ზომების მიღება ვინაიდან ისინი მზად არ იყვენენ და არ იყვნენ დარწმუნებულები რამდენად ეფექტიან რეაგირებას მოახდენდა ვირუსის წინაღმდეგ გარკვეული პროგნოზების არარსებობის გამო.

ბიზნესმა კრიზის უპასუხა წარმოების შემცირებით, დისტანციურად მუშაობით ან საერთოდ შეწყვიტა ოპერაციები. ბიზნესის უმრავლესობა დადგა მომსახურების შემცირებული მოთხოვნილების წინაშე, რის გამოც ოპერაციების შეწყვეტა მოუხდათ ამგვარმა შემცირებამ გავლენა მოახდინა ბიზნესის მოთხოვნაზე და მომსახურეობის მიმართ,გამოიწვია საზოგადოების ინტერესის შემცირება,რასაც ხელი შეუწყო სახელმწიფოს მიერ გადასახადების სუბსიდირებამაც.

ბიზნესის მიერ COVID-19-თან ბრძოლის საშუალებათა არარსებობის გამო,შემოღბული იქნა ანტიკრიზისული გეგმა,რომელიც მიზნად ისახავდა მოქალაქეთა სოციალური სტატუსის გაუმჯობესებას და ბიზნეს სექტორისთვის გარკვეული ზომების მიღებას, რაც ხელს შეუწყობდა ბიზნესს ეკონომიკური სტაბილურობის შენარჩუნებაში და დაეხმარებოდა მის აღდგენას პანდემის პირობებში.

ეს ღონისძიებები მოიცავს საშემოსავლოს დან ქონების გადასახადისგან გათავისუფლებას , დღგს დაბრუნებას და ბიზნესისთვის არსებული მიკრო და მცირე გრანტების პროგრამის გაფართოება.

კვლევის შედეგების საფუძველზე შემუშავდა მთავრობისა და ბიზნესის რეკომენდაციები, რაც გაზრდის მათ შსაძლებლობებს კრიზის დაძლევის თვალსაზრისით და ხელს შუწყობს ეკონომიკის სწრაფი აღდგენის პროცესს.

კრიზისი სხვადასხვა სახის გავლენას ახდენს მცირე და დიდ ბიზნესებზე.მაგრამ გავლენა მცირე ბიზნესებზე განსაკუთრებით მძიმეა,ის ხასიათება მაღალი დაუცველობით და უფრო დაბალი მდგრადობის დონით,რომელიც დაკავშირებულია მათ ზომასთან.

OECD-ის ყველა ქვეანაში მცირე და საშუალო ბიზნესზე მოდის კომპანიათა უმრავლესობა. დამატებული ღირებულების და დასაქმების კუთხით. მცირე და საშუალო ბიზნესები წარმოდგენილია ისეთ სექტორებში,როგორიცა ტურიზმი და ტრანსპორტი,რომლებიც მნიშვნელოვნად განიცდიან ვირუსის გავლენას და ღონისძიებებს,რომლებიც მიღებულია თავიდან ასაცილებლად.

COVID-19 -ის უპრეცენდეტო გარემოებების წინაშე დააყენა ბიზნესი და ბუნებრივია ოჯახები.ეკონომიკის ყველა ასპექტზე კრიზის გავლენის დაძლევა საერთო ამოცანა გახდა, რომელტანაც გაამკლავებასიც პროფესიიონალურ მსჯელობებს, მონაცემებს,რეალურ დროში,ადეკვატურ მხარდაჭერას და ტექნოლოგიურ გადაწყვეტილებებსგადამწყვეტი როლი აქვს.

რა ზეგავლენა შეიძლება მოახდინოს ახალმა COVID-19-მა საქართველოში ზოგადად ბიზნესზე და რა საშუალებებით უმკლავდებიან ბიზნესის სფეროები კრიზისულ გამოწვევებს, ამ პრობლემის გადაწყვეტისტვის დღის წესრიგში ბიზნესის მიმდიმნარე პრობლემების და იმ საკიტხების გამოკვეთაა, რომელთა მხარდაჭერის საჭიროება გახდა ბიზნესისათვის.

შპს ფრაისუთერჰაუსკუსკუპერს საქართველომ ინვესტორთა საბჭოსთან ერთად შეიმუშავა კითხვები, რომელიც ემსახურბა COVID-19- ის საქართველოს ეკონომიკასა და ბიზნესის ზეგავლენის მიკვლევის და შესწავლას.

კვლევის მიზანს კი წარმოადგენს ზეგავლენის მასშტრაბების შეფასება, რასაც შეიძლება კომპანიებმა გადააწყდეს პანდემიის პროცესში.

ჯამში 1938 კომპანიის მიერ სრულად შევსებული კითხვარი წარმოადგენს აღნიშნულ პრეზენტაციასინ მოცემული ინფორმაციისნ საფუძველს და მიზნად ისახავს ბიზნესის პანდემიასთან დაკავშირებული ,, პირველადი“რეაქციის ასახვას.

კვლევაში ასევე წარმოდგენილია პასუხი კითხვებზე, რომელიც უკავშირდება ბიზნესის წინასე წარმოქმნილ პრობლემებს, მათ მიერ უკვე ვგადადგმულ ნაბიჯებს, მიმდინარევ ლიკვიდობის პრობლემებს და მათ პროგნოზებს პანდემიის სამომავლო შედეგებზე.

მოთხოვნის შემცირება არის COVID-19-ით გამოწვეული ყველაზე გამოკვეთილი გვერდითი მოვლენა.მოთხოვნის შემცირებამ გამოკვეთილი საწარმოების უმეტესობა, რაც 65% შეადგენს,უკვე შეამცირა შემოსავალი 50%-ით.

ამ თვალსაზრისით ყველაზე მეტად სასტუმროები და რესტორნები დაზარალდნენ, რომელტა 75%-ზე მეტმა განიცადა შემოსავლის შემცირება დაწესებული შეზღუდვების გამო.

უკვე არსებული შემოსავლის შემცირებისგან განსხვავებით, შედარებით პოზიტიურიაბიზნესის მოლოდინები სამომავლო შემოსავლებთან დაკავშირებით-გამოკითხულთაგან დაახლოებითნ ნახევარი ელოდება წინა პერიოდთან შედარებითშემოსავლების 50%-ზე მეტით ვარდნასდ.ა,მ შემთხვევაშიც ყველაზე ნეგატიური პროგნოზი სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესი იკვეთება.

მოთხოვნის შემცირებამ , კლიენტების მხრიდან დაგვიანებულმა გადახდებმა და ზოგადად მომხმარებელთა ქცევის შეცვლამ, კომპანიები ლიკვიდობის პრობლემა გამოიწვია.

კომპანიების 28%-ს უკვე შექმნა პრობლემები არსებული ვალდებულებების გასტუმრებასთან დაკავშირებით, ხოლო 15% -ს გეგმავს სემცირებების გარესე ლიკვიდობის შენარჩუნებას.

მოთხოვნის შემცირებამ და წარმოქმნილმა პრობლემების დროულად საპასუხოდ კომპანიებს ტანამშრომლების რაოდენობის შემცირება მოუხდათ.

დღეს, როცა საქართველოში COVID-ის გავრცელების პიკი არ არის მიღწეული, ცხადია, საკმაოდ რთულია ზუსტი პროგნოზების გაკეთება იმ ეკონომიკური გავლენის შესახებ, რომელსაც მსოფლიოში პანდემიური პროცესი და ქვეყანაში არსებული ეპიდემიური სურათი მოახდენს ქვეყნის ეკონომიკაზე.

სავარაუდოა, რომ, ეფექტი მნისვნელოვანი იქნება, თუმცა იგი დამოკიდებულია რამდენიმე ფაქტორზე.

• მთავრობის მიერ არსებულ ი ეკონომიკური გამოწვევების სწორად გააზრება.ამ ეტაპისთვისმთავრობა მიმდინარე გამოწვევების პასუხობს,მართავს სამეციდინო საფრთხეებს და ჰუმანიტარულ ამოცანებს და გრძელვადიანი ეკონომიკური ეფექტის შეფასებისთვის საკმაოდ შეზღუდული რესურსი რჩება.

• შეზღუდული რესურსების პირობებში, საკმაოდ რთულია ცალკეული ეკონომიკური შეღავათების და სტიმულირების პაკეტების ინიცირება, შეზღუდვების დაწესება და ყველა შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ამ ნაბიჯების ეკონომიკური ფასის განსაზღვრაბა.ასევე მნიშვნელოვანია, რომ კრიზის ე.წ. შეღავათების შეთავაზებას არ ქონდეს ისეთი ხასიათი, როგორიც მაგალითად საბანკო ,, შეღავათიანი პერიოდის“ მექანიზმს,რომელიც მექანიკურად გაქცევს ამ რეჯიმში და მისი დატოვებისთვის გიწევს აქტივობის განხორციელება და არა - მასში ჩართვისთვის. ყველგან,მმსადაც ეს შესაძლებელია, მნიშვნელოვანია არ შეიზღუდოს მოქალაქეთა ეკონომიკური არჩევანის თავისუფლება

• მნიშვნელოვანია კრიზის ვადები და ასევე ის,თუ როგორ შეძლებს მსოფლიო მასთან გამკალავებას - რადგან საქართველოს ტიპის ქვეყნები მნიშვნელოვნად იქნებიან დამოკიდებული იმ საერთაშორისო დახმარების მასშტაბზე, რომლის მობილიზაციასაც ისინი შეძლებენ.

• კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ელექტრონული მმართველობის მიმართულებით რეფორმების დაჩქარების პლათფორმების განვითარებას და მათი ხელმისაწვდმობის ზრდას.

• საერთაშოფრისო პოზიტიური და ნეგატიური გამოცდილების გააზრება, არა მხოლოდ ჯანმრთელობის, არამედ ეკონომიკური კრიზისის მართვის მიმმართულებით, აუცილებელია.

• ასევე,მნიშვნელოვანია კერძო ინიციატივებიც,ანუ ის, თუ რამდენად შეძლებს ქართული ბიზნესის ნაწილი მაინც თვითორგანიზებას, ახალი ტიპის მომსახურებებისა და პროდუქტების შემუშავებას, რომელიც არსებულ გამოწვებებს მეტად უპასუხებს.

ტურიზმი, რომელიც ბოლო წლეების განმავლობაში საქართველოს ეკონომიკის ყველაზე მნიშვნელოვან სექტორად ჩამოყალიბდა,რომელიც მშპ-ს დაახლოებით

11 %-ს აგენერირებს.2019 წელს ვიზიტორების მთლიანმა რაოდენობამ 9 357 964-ს მიაღწია, რაც წინა წლის მონაცემებთან სედარბით 7.8%-ით მეტია აღმოჩნდა.

COVID-19- ის შედეგად გამოწვეული მოგზაურობის შიში და ჩაკეტილი საზღვრები ყველაზე ნეგატიურ გავლენას სწორედ ტურიზმის ინდუსტრიაზე იქონიებს.

მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის გამოქვაყნებული ანალიზის თანახმად 2003 წელს SARS -ის გავრცელების სცენასრს განიხილავს,როგორც პოტენციურ მოდელს,მსოფლიო ტურიზმი მოგაზურობის 1-3%-იანი შემცირებას უნდა ელოდოს მაშინ, როდესაც წინასწარი პროგნოზებით ვიზიტორების რაოდენობა 3-4%-ით უნდა გაზრდილიყო.ეს კი მსოფლიო ტურიზმს 30-50 მილიარდ დოლარამდე ზარალს მიაყენებს.

მსოფლიო ტურიზმის კრიზისი საქართველოზეც მოახდენს გავლენას.საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის მონაცემების მიხედვით.

თებერვლის თვისთვის უკვე შემცირდა საერთაშორისო ვიზიტორთა რაოდენობა 0.7%-ით წინა წლის იმავე თვის მაჩვენებლებთან შედარებით, თუმცა გაიზარდა ტურისტულ ვიზიტორებთა რაოდენობა 4 %-ით.აღსანიშნავია, რომ 161,5%-იანი ზრდა შეინიშნებოდა თებერვალში ესტონელ ტურისტებზე. ტურისტილი ნაკადის ზრდა ასევე შეიმჩნეოდა ევროკავშირის სხვა ქვეყნებიდანაც.

რაც შეეხება უკანასკნელი წლის სტატისტიკას ევროკავშირიდან და ირანიდან შემოსული ვიზიტორები მნიშვნელოვან სსეგმენტს შეადგენენ ქართული ტურიზმის განვითარებისთვის.

2019 წელს შემოსულ ვიზიტორთა სრული რაოდენობის 6.28%-ს შეადგენდნენ,ევროკავშირის ქვეყნებიდან შემოსული ვიზიტორთა ნაკადი 2018 წელთთან შედარებით დაახლოებით 26%-ით მეტი იყო.

ირანელი ვიზიტიორებიოს წილი შედარებით მცირე იყო, თუმცა საერთო ვიზიტორთა 1.52%-ს შეადგენდა.2019 წელს ირანელი ვიზიტორების რიცხვამა მნიშვნელოვანი კლება განიცადა 2018 წელთან შედარებით და 51.2%-ით შემცირდა, რაც სასაზღვრო მკონტროლის გამკაცრებით და ირანის ეკონომიკური სტაგნასით იყო განპირობებული.

მას შემდგ, რაც სასაზღვრო შეზღუდვები უკვე პრაქტიკულად ყველა ქვეყანაზე გავრცელებული, მათ შორის მეზობელ აზეირბაიჯანს და სომხეთზეც, ცხადია გავლენა ტიურიზმის სფეროზეც კიდევ უფრო გაიზარდა. სამოგზაურო შეზღუდვები და ჩაკეტილი საზღვრები საქართველოს ტურისტულ სექტორს დააზარალებს და ,სავარაუდოდ, შეანელებს ბაზრის დივერსიფიკაციის პროცესს.

ტურისტების შემცირება ასევე ააისახება სარესტორნო ბიზნესზე,სავაჭრო ობიექტების ბრუნვაზე და ა.შ. ამ ბიზნესებზე შეგავლენას მოახდენს არა მხოლოდ ტურისტების შემცირება, არამედ სხვადასხვა შეზღუდვები,რომლებიც დისტანციების დაცვას ისახავს მიზნად.

ეკონომიკური გავლენის მასშტაბის შესაფასებლად შეიძლება აღინიშნოს, რომ მაგალითად ტურიზმის სფეროში ,2018 წლის ოფიციალური მონაქცემებით,მხოლოდ სასტუმროებსა და რესტორნებში 44000 ადამიანია დასამებული:ვაჭრობა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტის სფეროში ჩართულია 187.6 ათასი ადამიანი და ა.შ.

ბოლო წლეების განმავლობაში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები სტაბილური კლებით ხასითდება,მაგალითად,მაგალითად 2018 და 2019 წლებში დააქხლოებით 1/3-ითნაკლები ივესტიცია შემოვიდა 2014 წელთნ შედარებით.ცხადიამსოფლიოშინ შექმნილი ვითარება ზოგად საინვასტიციო კლიმატზე აისახება.[4](დიაგრამა1.3.4)

დიაგრამა N1.3.4 საქართველოში შემოსული ინვესტიციების რაოდენობა წლეების მიხედვით

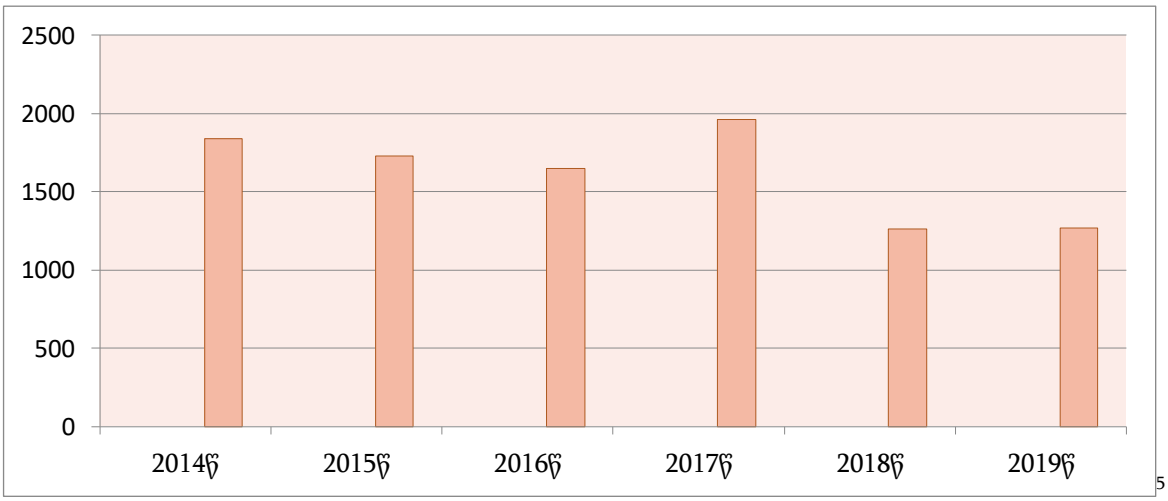

[5]

[4] https://report.ge/economics/ra-problema-sheukmna-covid-19-ma-mtsire-marnebs/ საქსტატი

[5] საქსტატი

საქსტატის უკანასკნელი მონაცრმების მიხედვით საქართველოში შემოსული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების უმნიშვნელოვანესი ნაწილი ევროკავშირზე მოდის. ევროკავშირიდან შემოსული ინვესტიციები სრული ინვესტიციების 47.2% -ს უტოლდება.ამერიკიდან შემოსული ინვესტიციები სრული ინვესტიციების 7.8%-ია, ხოლო ჩინეთიდან შემოსული ინვესტიციები -3.2%.

2019 წლის მონაცემებით 15 ყველაზე მნიშვნელოვან ინვესტორებს შორის არიან აშშ, ჩინეთი და იაპონია.არსებულ ქვეყნებში ვირუსული აფეთქების ეკონომიკური ეფექტი შეიძლება პირდაპირ გავრცელდეს საქართველოზეც. ინვესტიციების შემცირების ტენდენცია უკანასკნელი წლების მანძილზე ისედაც მნისვნელოვნად საფრთხეს წარმოადგენდა საქართველოს ეკონომიკისათვის,ახლა ეს რისკები კიდევ უფრო აქტუალურია.

COVID-19-ის ეკონომიკური ეფექტი მნიშვნელპოვან გავლენას მოახდენს საერთაშორისო ვაჭრობაზე.მიუხედავად იმისა, რომ სასაქონლო საერთაშოფრისო ვაჭრობაზე,ძირითად, შეზღუდვები არ დაწესებულა, დიდი ალბათობით , მაღალი რისკის ქვეყნებში განვითარებული ეკონომიკური პრობლემები პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს მათ პარტნიორებზეც. საქართველოს ახლო ეკონომიკური ურთიერთობა აკავშირებს ევროკავშირთან , რომელიც საექსპორტო ბაზრის 1/3-ს წარმოადგენს.

მნიშვნელოვანია ექსპორტში აზეირბაიჯანის წილი, რომელთანაც გადადგილება შეიზღუდა , თუმცა სასაქონლო სავაჭრო ბრუნვა არ შეწყვეტილა , ჩინეთის წილიო ექსპორტში, იმის მიუხედავად , რომ იანავარ- თებერვალში ამ ქვეყანაში უკვე დაწყებული იყო კორონავირუსის აფეთქება, ასევე დიდია და 12.4%-ს შეადგენს, მესამეა დგილზეა რუსეთი, რომლის წილიც ექსპორტში, დროის იგივე მონაკვეტში,11.5%-ს შეადგენდა.

ფინანსთა სამინისტროს მონაცემებით 2020 წლის იანვარსა და თებ ერვალში საქართველოს ექსპორტი იმავე პერიოდის წინა წლის მონაცემებთან შედარებით შემცირდა .

იანვარში სხვაობამხოლოდ 0.46% იყო,მაგრამ თებერვალში საქართველოს ექსპორტი საგრძნობლად შემცირდა 17.9%-ით.თებეერვალში, COVID-19 ფართოდ იყო გავრცელებული მსოფლიოში ქართული ექსპორტის შემცირებაც შეიძლება

ვივარაუდოთ, რომ, ნაწილობრივ მაინც მსოფლიო ვაჭრობის შემცირებით იყო გამოწვეული.

იმპორტს, რაც შეეხება, იანვარშიც და თებერვალშიც წინა წლეის იმავე პერიოდთან შედარებით მატება შეინიშნება.იანვარში ინპორტირებული პროდუქტების მოცულობა წინა პერიოდთან შედარებით 5.03% -ით გაიზარდა. თებერვალში კი ზრდა მცირე მაგრამ მაინც მზარდი იყო 1.11%-ით.

თუ განვიხილავთ მარტის თვეს, უარყოფითი ტენდენცია ისევ გაგრძელდა როგორც ექსპორტს ისე იმპორტს მხრივ.ორივე მიმართულებით საგრძნობლად შემცირდა მონაცემები.

თავი II ბიზნეს გარემო და ბიზნესის განვითარების შესაძლებლობი

2.1. ბიზნესის ხელშემწყობი გარემო საქართველოში პანდემიის (COV 19) ფონზე

უნდა აღინიშნოს რომ COVID-19 -ის პანდემიის პირობებში, საქართველოს მთავრობამ ბიზნესის დასაცავად განახორციელა საგადახადო ინექცია და პოსტკრიზისულ ნაწილში დაანონსა მნიშვნელოვანი ღონისძიებების გატარება.

თუმცა შესაძლოა, მთავრობის მგრძნობელობა და პრაგმატიზმი ბიზნესთან მიმართებით ზოგჯერ დაგვიანებული ან/და არასაკმარისი იყოს. მაგალითად, ეს ეხება დაწესებული საგადასახადო შეღავათების მასშტაბებს და პერიოდს.

ვიდრე დეტალურად განვიხილავთ გასატარებელი ღონისძიებების სიმწვავეს და სისწრაფეს, სავალდებულოა, გავარკვიოთ გადასახადების არსში, მიზნებსა და ეფექტებში.საგადასახადო პოლიტიკა ეკონომიკური პოლიტიკის და, ზოგადად, საჯარო პოლიტიკის წარმართვის მთავარ გასაღებს რომ წარმოადგენს , ახალია.

გადასახადები, როგორც საჯარო პოლიტიკის განუყოფელი ნაწილი, ბრიტანეთის პოლიტიკურ კამპანიებში, სადაც ძირითადად ორი თემა წარმართავს ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებას:გადასახადები და ჯანდაცვა(სოცისლური ნაწილი).

რაც შეეხება ისტორიულ რესტროსპრქტივას საგადასახადო მიზნებისა და ეფექტებზე - გადასახადები დაფუძნებულია 4 R- ის პრინციპზე სადაც :

პირველი R ანუ Revenue/შემოსავლები არის სახელმწიფოს მიერ შემოსავლების გენერირება დაკისრებული ფუნქციების შესასრულებლად. ქართულ რეალობაში ეს ფუნქციებიგანუსაზღვრელია, თუმცა განსაზღვრულ ფუნქციებში იგულისხმება [6] ჯარის, პოლიციის, სასამართლოს, ნაწილობრივ ჯანდაცვის შენახვა. რაც უფრო დიდია სახელმწიფოს ზომა, მით უფრო განუსაზღვრელია მისი ფუნქციები

მეორე R ანუ Redustribution/გადანაწილება - აღნიშნული უმეტესად გულისხმობს შემოსავლების გადანაწიბალებას საზოგადოების შედარებით შეძლებული ფენიდან გაჭირვებულისაკენ, ე.წ. ,,მოწყვლადობის“ შემსუბუქებას (მაგ. პენსია, სოც. დახმარება)

მესამე R ანუ Repricting/ გადაფასება გულისხმობს კონკრეტულ საქონელზე ან მომსახურებაზე წვდომის შეზღუდვას ღირებულების გაზრდით , რაც გამოიყენება სხვადასხვა მიზნის განსახორციელებლად, რაც გამოიყენება სხვადასხვა მიზნის განსახორციელებლად . ბოლო წლეების აქტუალური თემაა აქციზის ზრდა თამბაქოზე. ყველას კარგად გვახსოვს მთავრობის გაცხადებული მიზანი, თუ როგორ ამცირებს თამბაქოს მოხმარებას ფასების ზრდა - ჩემი და ,, თქვენი“ შეფასებით ალბათ ყველაზე ბრუტალური არგუმენტი.

მეოთხე R ანუ Respresntation / წარმომადგენლობა - დღეს მხოლოდ ისტორიულ დატვირთვას ატარებს, კერძოდ, ამერიკული რევოლუციის (1761წ) ერთ- ერთი ძირითადი სლოგანი იყო - ,,No taxation without respresation”. აღნიშნული ეფექტი გულისხმობს გადასახადების გადამხდელების მონაწილეობას ქვეყნის მართვაში, კეძოდ, არჩევნებში ხმის მიცემის უფლებას და შესაბამიისი წარმომადგენლის ყოლას.

COVID-19-ის პანდემიის პირობებში, ხელისუფლების მთავარი ამოცანაა უკვე მიღებული და მისაღები დარტყმების შემსუბუქება როგორც მოკლევადიან , ასევე გრძელვადიან ჭრილში.

ამიტომ ხელისუფლების ვალდებულებაა სწორად დასვას, გააკეთოს სწორი აქცენტები და მათ კვალდაკვალ მიიღოს როგორც ოპერატიული, ასევე სტრატეგიული გადაწყვეტილებები, რადგან ქაოსურმა(გაუცნობიერებიელი) გადაწყვეტილებამ, ეს იქნება ინდივიდუალურ, საჯარო თუ ორგნიზებულ დონეზე, შესაძლოა იმაზე დიდი ზიანი გამოიწვიოს, ვიდრე უკვე გვაქვს.

[6] https://ptn.ge/erthi-tseli-covid-19-is-pandemiidan-ra-istsavla-msophliom/

ბიზნესის ლიკვიდურობის ზრდისთვის გადადგმულ ნაბიჯებში ერთ- ერთი საკვანძო საკითხია ფისკალური პოლიტიკის შემსუბუქება, ამიტომ უპირველესად საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გადააფასოს:- ე.წ. პირველი R, სადაც უნდა შეეხოს სახელმწიფოს ფუნქციებს, მნიშვნელოვნად გადახედოს და ეტაპობრივად სახელმწიფოს როლი, ზომა და თანამონაწილეობა საზოგადოებაზ ,,მზრუნველობაში" და - ე.წ. მესამე R, სადაც ფუნდამენტურად უნდა შეიცვალოს საქონლისა და მომსახურებაზე ხელოვნურად შექმნილი ,,გადაფასების" მექანიზმები, როგორც ინსტრუმენტი საფასო პოლიტიკის ჩამოყალიბებაში.

უპრიანია გავიზიაროთ საერთაშორისო გამოცდილებები , განვითარბული საზოგადოებების მიგნებები და შემდგომ შევქმნათ ,,ნაციონალური ინგრედიენტებით საკუთარი წარმოების ველოსიპედი"

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციამ (OECD) განახორციელა კვლევა- ქვეყნების საგადასახადო პოლიტიკის ღონისძიებებში ცვლილებების შესახებ, როგორც პასუხი არსებულ გამოწვევის- პანდემიის წინააღმდეგ. კვლევის პასუხმა აჩვენა რომ 100- ზე მეტმა ქვეყანამ ინდეფიცირდა მთავრობის მიერ გადადგმული თითოეული ნაბიჯი ბიზნესის დასაცავად, როგორც პასუხი COVID- 19- ით გამოწვეულ კრიზისებზე.

მიგნებები ასახავს ინფორმაციას მთავრობის მიერ ფისკალური პოლიტიკის კუთხით გადადგმული ნაბიჯების შესახებ 2020 წლის 9 აპრილის მდგომარეობით. რამდენად საკმარისია COVID-19-ით გამოწვეული კრიზის დაძლევა გატრებული ღონისძიებებით? რამდენად ლეგიტიმურად მიაჩნიათ ბიზნესის არსი, პათოსი და მოთხოვნა , - მთავრობის მხრიდან მნიშვნელოვანი და რადიკალური ღონისძიებების გატარება?

საქართველოს ხელისუფლების მიერ ბიზნესის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად შექმნილი/შესაქმნელი რუკა უნდა მოიცავდეს მოქმედებების მიკლევადიან ან გრძელვადიან ალგორითმს, სადაც კონკრეტული აქტივობები უნდა ეფუძნებოდეს რამდენიმესვლიან სცენარსა თუ მოქმედებას.

ქართულ ბიზნეს აქვს განცდა, რომ ხელუსიფლების მიერ ოპერატიულად გატარებული ღონისძიებები ზღვაში წვეთია, ამას ასევე მოწმობის განვითარებული სახელმწიფოების მიერ გადადგმული მრავალალგორითმიანი

ნაბიჯები.მოკლევადიან პერსპექტივაში მნიშვნელოვანია, ხელისუფლებამ უზრუნველყოს ბიზნესის ლიკვიდურობა და შესაძლებლობა, მაქსიმალურად შეინარჩუნოს სამუშაო ადგილები.

უფრო ზუსტად რომ შეფასდეს, სოციალური პასუხისმგებლობის კუთხით მოკლევადიან ეტაპზე ბიზნესი შეინარჩუნებს სამუშაო ძალებს ხოლო გრძელვადიან ეტაპზე აუცილებლად მოხდება სამუშაო გარემოსა და უნარ-ჩვევების გადაწყობა, რაც ცალსახად გამოიწვევს დასაქმებაში მნიშვნელოვანი ცვლილებების განხორციელებას, რადგან ,როგორც უკვე აღინიშნა ბიზნესის ხვალინდელი ფორმა ვერასდროს იქნება გუშინდელის ანალოგი.

შესაბამისად, ამ ეტაპზე ხელისუფლებამ ფისკალური პოლიტიკის გადაფასებით უნდა მისცეს ბიზნეს ტრამვების შემსუბუქების შესაძლებლობა,ხოლო მოშუშების პროცესი რა პერიოდით გაგრძელდება, ეს დროის ფაქტორია.

COVID-19 რთული გამოწვევა აღმოჩნდა და მნიშვნელოვანი საფრთხეა არა მხოლოდ მსოფლიო ჯანდაცვისთვის, არამედ გლობალური ეკონომიკისათვის. ინფიცირებულთა სწრაფად მზარდმა რაოდენობამ და ვირუსის გავრცელების ფართო არეალმა 2019 წლის მიწურულს ვუხანში გაჩენილი ვირუსი სულ რამდენიმე თვეში პანდემიად აქცია.

მსოფლიო ეკონომიკაზე COVID-19 -ის ნეგატიური ეფექტი ახლა უკვე შეუქცევადი მოცულობაა თუმცა კითხვები COVID-19- ის ზეგავლენის მასშტაბისა და ხარისხზე ჯერ კიდევ პასუხგაუცემელი რჩება.

ის თუ რა ზეგავლენას მოახდენს COVID-19 მსოფლიო ეკონომიკაზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ვირუსის გავრცელების ტენდენციებზე (რამდენად შორს და რა სისწრაფით მოხდება ვირუსის გავრცელება), ვაქცინის შეექმნის ვადებსა და ცალკეულ ქვეყნების უნარსა და სურვილზე იმქმედონ ეფექტურად. მოცემული ცვლადების გათალისწინებით ზუსტი პროგნოზის დადგენა ფაქტობრივად შეუძლებელია.

მაგალითად, თებერვალში გაკეთებული პროგნოზები, მარტში მნიშვნელოვნად შეცვლილი იყო და უფრო პესიმისტური გახდა.

საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ მომზადებული კვლევები და ანგარიშები პანდემიის გავლენას გლობალურ ეკონომიკაზე არაერთგვაროვნად აფასებენ.აზიის

განვითარების ბანკის გავრცელებულ ანგარიშში, პანდემიის მოსალოდნელი შედეგების განვითარების სამი პოტენიური შემთხვევა არის განხილული.

პანდემიის გავლენა მსოფლიოეკონომიკაზე განსხვავებულად აისახება და დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა დრო დასჭირდება მის დამარცხებას.აზიის განვითარების ბანკის მიხედვით, პანდემია 77$(0,8% მშპ)მილიარდიდან 347$ მილიარდამდე (0,4 მშპ)ზიანს მიაყენებს მსოფლიო ეკონომიკას.

გაეროს მიერ შემოთავაზებული უკანასკნელი ანალიზით, COVID-19-ის შემდგომ გლობალური ეკონომიკის ზრდა მინიმუმ 2,5%-მდე შემცირდება, მიყენებული ზარალი კი დახლოებით ტრილიონ დოლარს მიაღწევს.

უფრო რთულ შემთხვევაში ეს რიცხვი შეიძლებაა გაორმაგდეს.ყველაზე დიდი ზიანი კი ნავთობის და სხვა საქონლის ექსპორტიორ ქვეყნებს მიადგება მოსალოდნელია ასეთი ქვეყნების ეკონომიკური ზრიდის ტემპის 1%-იანი შემცირება.

ეუთოს ანგარიშის მიხედვით მსოფლიო ეკონომიკის ზრდა 2,4% - მდე შემცირდება წინასწარ განსაზღვრული 2,9%-დან , რაც ძირითადად , მსოფლიო ვაჭრობის შემცირებით ოიქნება განპირობებული.

რაბო ბანკის ცოდნის ცენტრის ანგარიში მოსალოდნელი შედეგებს კიდევ უფრო ნეგატიურ სახეს ძენს და გლობალურ ეკონომიკურ ზრდის შემცირებას 1,6%-მდე ელოდება(უარეს შემთხვევაში 0,2%) მნიშვნელოვან ფინაანსურ ზიანის მომტანი უნდა იყოს განვითაებადიო ეკონომიკებისთვისაც.

მიუხედავად იმისა, რომ მოლოდინები განსხვავებულია, ძირითადად, ეკონომიკური ზეგავლენა ქვეყნებვზე შემდეგი ლოგიკით განვითარდება:მთავარ ეკონომიკურ დარტყმებს მიიღებენ ის ქვეყნები, რომლებშიც COVID-19-ის გავრცელების ყველაზე მაღალი მაჩვენებლები იქნება, შემდეგ ის ქვეყნები, რომელთა ეკონომიკებიც ყველაზე მეტად არის დამიოკიდებული ტურიზმზე, ნავთობისა და სხვა საქონლის ექსპორზე , ამის შემდგოიმ კი ნეგატიურ ზეგავლენა მათი პარტნიორი ქვეყნების ეკონომიკებშიც გადაიღვრება.

სწორედ ამ ლოგიკაზე დაყრდნობით საქართველოს ეკონომიკაზე COVID-19-ის პოტენციური გავლენის გასაანალიზებლად, საჭირო გახდა ქვეყნის ეკონომიკაზე შეხედვა, პარტნიორებსა და პოტენციურ რისკებზე.ყურადღება გსამახვილებელია იმ ძირითად სექტორებზე, რომლებიც მაღალი ეკონომიკური გამტარობით

[7] ხასიათდებიან, ანუ წარმოადგენენ ერთი ეკონომიკიდან მეორეში დოვლათის გადასვლის მთავარ არხებს, შესაბამისად, ისეთ სექტორებზე, როგორიცაა ტურიზმის ბიზნესი, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ფულადი გზაბვნილები და საგარეო ვაჭრობა.

ანალიზისას ყურადღება გასამახვილებელია იმ ქვეყნების ბიზნესებზე, სადაც COVID-19-ის ყველაზე მეტი შემთხვევაა დაფიქსირებული და /ან მნიშვნელოვანი ეკონომიკური პრობლემების წინაშე აღმოჩნდენენ ბიზნესები. [8]

2.2.ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესების პერსპექტივა საქართველოში

საქართველოს ეკონომიკაში საბაზრო პრინციპების მასშტაბებთან ერთად იზრდება ბაზრის მონაწილეთა პრაგმატიზმი. იცვლება ბიზნესის ძირითადი სუბიქტების სახელმწიფოდსთან, საზოგადოებათან, საფინანსო-საკრედიტო სისტემასა და ბიზნესის კონკრაგენტებთან ურთიერთ დამოკიდებულებათა სისტემის ხასიათი.

წინა პლანზე იწევს ცივილურისაბაზრო ურთიერთობა და ჯანსაღი კონკურენცია და მასზე დამყარებული ბიზნესის ორგანიზაცია-განვითარების ცოდნის საჭიროება.

იზრდება ბიზნეს სუბიექტებისა და კომპანიების ეკონომიკური საქმიანობის შედეგების შესახებ ინფორმაციით, როგორც გარე ისე რათქმაუნდა შიდა მომხმარებლებთა დაინტერესება.

ეკონომიკური რეფორმების პირობებსი ბიზნესის ეფექტიანი ფუნქციონირების ერთ-ერთფუნდამენტური საკითხია თითოეული ბიზნესსუბიექტის საბაზრო ურთიერთობების ადეკვატური და სტარატეგიული მიზნების ფორმირება და მისი მართვის სრულყოფაფინანსურ-ეკონომიკური მდგომარეობის ანალიზის მიხედვიტ.

მიზნების მიღწევა შემეცნებითად ბიზნეს სისტემის ფუნქციონირების კანონზომიერებათა გამოკვლევა, რაც ბიზნეს გარემოსა და მისიმართვის შესაძლებლობების შესწავლით იწყება.მნიშვნელოვანი კი გარემოს სირთულისა და

---

https://www.bdo.ge/ka-ge/industriebi/coronavirusi-(covid-19)-ka
https://sputnik-georgia.com/reviews/20200418/248276930/ekonomikuri-kriozisi.html

ფაქტორთა ურთერთკავშირის განსაზღვრა , მნიშვნელოვანია მათი ზემოქმედების შეფასება.

სამეურნეო საქმიანობის განხორციელების დროს ყოველი ფირმა აწყდება მრავალ ეკონომიკურ ხასიატის პრობლემას, რომელთა შორის ჩვენის აზრით ძირითადია:ბაზრის მდგომარეობის სირთულე, საკუთარი სამეურნეო ადგილის მოპოვება,ბიზნესის მასტაბის ადეკვატური და ფინანსური რესურსების ფორმირება და სხვა.

ჩვენი აზრით, ყოველმა ბიზნეს სუბიექტმა, ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისად უნდაგამოძებნოს თავისი განვითარების მიმართულება, რისთვისაც აუცილებელია კაპიტალის გამოყენების ახალი ფორმირება და წამოება.

მთავარი კი ეკონომიკურად ეფექტიანი ტექნოლოგიების,პროდუქციით ბაზრის უზრუნველყოფა და რაც მთავარია ბაზრის კონიუქტურის კარგად ცოდნა და ორგანიზაციის მიერ ადეკვატური და განმავითარებელი ეკონომიკური სტრატეგიის ჩამოყალიბებაა.

ეკონომიკური სტრატეგია კი თავის მხრივ გულისხმობს ფირმის მიზნების ფორმირებას და შესაბამისი პოლიტიკის შემუშავებას. იგი უნდა პასუხობდეს შემდეგ მოტხოვნებს:

- ✓ რა მეწარმეობრივი პოტენციალი გააჩნია.
- ✓ რა უნდა აწარმოოს ფირმამ, რა რაოდენობით და როგორი ხარისხით.
- ✓ რომელ ბაზარზე უნდა იმუშაოს.
- ✓ ვინ და როგორ აირჩიოს პარტნიორად.
- ✓ რა უნდა განახორციელოს პირველად და როგორ?

პოტენციური ბიზნეს-სუბიექტის მიერ კონკრეტული ორგანიზაციულ-სამართლებლივი ფორმის არჩევისას გასათვალისწინენელია რამდენიმე ფაქტორ გარემო:

• ეკონომიკის რომელ დარგში ან სფეროში უნდა მოახდინოს საქმიანობის კონცენტრაცია

• ეკონომიკი რომელ სექტორში აქვს გადაწყვეტილი საქმიანობის და ბიზნესის წამოწყება.

• როგორი უნდა იყოს ბიზნესის დამფუძნენელი პარტნიორები სამართლებრივი სტატუსით.

• როგორი იქნება ბიზნესის განთავსების არეალი და ფუნქციონირების მასშტაბები.

• როგორია პოტენციურ მეწარმეთა ბიზნეს გამოცდილება და შეხედულებები.

• თუ არსებობს შეღავათიანი საგადასახადო რეჯიმები ან საინვესტიციო მექანიზმები ბიზნესის მიმართ და სხვა.

მეწარმეს გააჩნია საბაზრო თავისუფლება, რომლის ხარისხიც განისაზღვრება სამი გარემოებებით:

▪ ბაზრის მოთხოვნები

▪ საკუტარი მეწარმეობის უნარის არსებობა

▪ შესაძლებლობა რომელიც ქმნის ბიზნეს გარემოის

ბუზნეს გარემო, ეს არის ფაქტორთა ერთობლიობა,რომლებიც განსაზღვრავენ ქცევის წესებს ბაზარზე.ბიზნესის გარემოზე ზემოქმედების მიხედვით, შესაძლებელია გამოვყოთგანსხვავებულ ფაქტორების ნუსხა, რომლებიც ერთიანდებიან ბიზნესის მიკრო, მაკრო და საერთასორისო ფაქტორებში.

ბიზნესის გარემო ორნაწილიანიადა მოიცავს შიდა და გარეთა გარემოს, რომელტა მართვის შესაძლებლობები საკმაოდ განსხვავბულია.

ნებისმიერი მიზნით ,როგორც წესი , მისი შიდა გარემოს სემეცნებით, დაპროექტებიტა და შექმნით იწყება, რაც ბიზმესმენისგან შესაბამისკვალიფიკაციასა და ცოდნას მოითხოვს.

ამ პრობლემის ეფექტურად გადაწყვეტის ძირითადი გზა პრობლემისადმი სისტემური მიდგომაა, რაც გულისხმობს ფირმის შიგა სივრცის ერთ ცოცხალ ორგანიზმად წარმოდგენას, სადაც განიხილება მისი ყვეელა შემადგენელი ელემენტები.

ეკონომიკაში ბიზნესის შიდა გარემოს ელემენტებთან დაკავშირებით არ არსებობს აზრთა ერთიანობა.შიდა გარემოში ერთიანდება:მეწარმეს, კაპიტალის, მატერიალური- ტექნიკური უზრუნველყოფა , ადამიანური რესურსები და მენეჯმენტი.

შიდა გარემოს მართვა ერთი შეხედვით საკმაოდ რთული არ უნდა იყოს მაგრამ რეალურად სხვა სურათი გვაქვს, რადგან იგი თავისი ბუნებიტ საკმაოდ პარადოქსულია.

სქემა2.2.1:ბიზნესის შიდა გარემოს ფაქტორების ურთიერთდამოკიდებულება

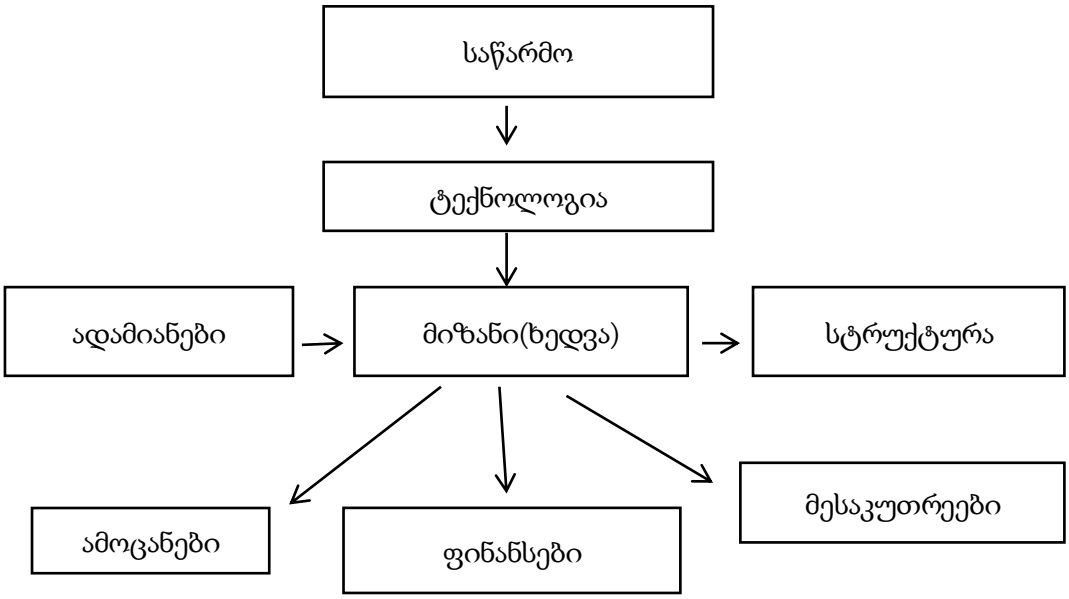

კერძოდ , მიუხედავად იმისა, რომ მესაკუთრეები შიდა გარემოს თავისი შეხედულებით ქმნიან თვითონვე, მასშითავს იჩენს მათი სურვილების მიუხედავად მოქმედი ობიექტური ფაქტორები და კანონზომიერებები, მათ შორის საკმაოდ საშიში რისკები, რომლებიც თავიდან გათვალისწინებული შეიძლება არ ყოფილიყო.ან უკანასკნელთა იგნორირებას შეუძლია ბიზნესის სრული კატასტროფა ჩამოშლა გამოიწვიოს.

ამდენად ფირმის სიდს გარემოს სტრუქტურის და ფუნქციონირების კანონზომიერებათა ცოდნას ,როგორც ბიზნესის წამოწყების წიუნა სტადიაზე,ისე შემდგომ მომგებიანი წარმართვისათვის ძალზედ მნიშვნელოვანია.

ყოველი სამეურნეო სუბიექტი, რო9გორც სოციალურ-ეკონომიკური სისტემა დინამიურ ურთიერთკავშირშია გარე გარემოსთან, რომელიც უშუაქლოდ ძემოქმედებს მასზე და თვითონაც ექცევა მისი ზეგავლენის ქვეშ,.

საწარმოს ღია სისტემად წარმოდგენის იდეა უშაულოდ ეკუთვნის ჩ.ბერნანდს (1930),რომელიც განვითარდა სპეციალისტების თანმიმდევრულ კვლევებში(ბაქრათაშვილი 2010:184)

ორგანოიზაციის, როგორც მართვის ღია სისტემის ფუნქციონირების მოდელი შესაძლებელს ხდის გამოყოს პარამეტრები

- შემავალი რესურსები
- საქონლად გადაქცევის პროცესი
- გამავალი რესურსები[9]
- უკუკავშირი
- შიდა გარემო
- გარე გარემო

სამეურნეო სუბიექტის შიგნით ადგილი აქვს რესურსების წარმოქმნას და მათ გარდაქმნას სისტემის საქმიანობის საბოლოო პროდუქტად,მმართველობითი და საშემსრულებლო ზემოქმედების შემდეგ სამუშაო ტექნოლოგიის და მეთოდების გამოყენებას.

ამის გამო ყალიბდება გამომავალი რესურსები:საწარმოდან გამავალი პროდუქცია, ინფორმაციაქ,ფინანსური შედეგის მიღწევა და ბაზრის განსაზღვრული წილის მიღება.

ღია სისტემები არ არის თვითუზრუნველყოფილები.სამეურნეო სუბიექტის მართვის სისტემა,სტრუქტურა და ფუნქციონირება განისაზღვრება გარე გარემოს ცვაკლებად ფაქტორებზე.

მდგრადი ფუნქციონირების საჭირო რესურსებს საწარმო ღებულობს გარე გარემოდან.ასეთი დამოკიდებულება განაპირობებს მუდმივი ადაპტაციას ცვალდებადი ბაზრის მიმართ. გარემოსადმი ადაპტაციისთვის ბიზნესუბიექტებმა თავად უნდა განსაზღვროს რომელი ფაქტორები და რა ზომით იმოქმედებენ მისი საქმიანობის სედეგებზე ამჟამად და პერსპექტივაქში და რა ზომებია მისაღები ბიზნესის წარმატებისთვის.

სქემა2.2.2 ორგანიზაციების ფუნქციონირების მოდელები:

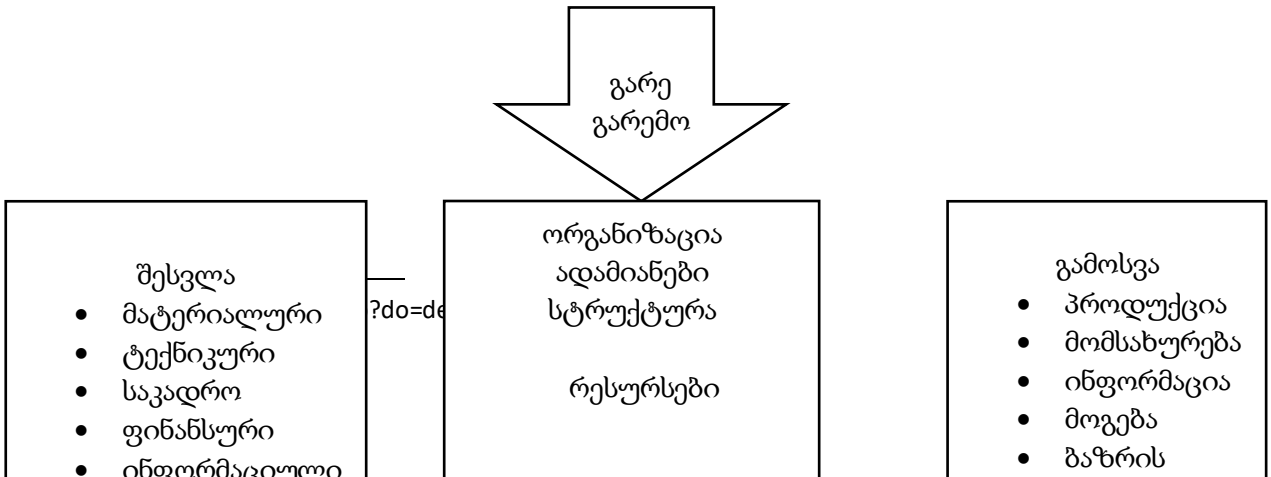

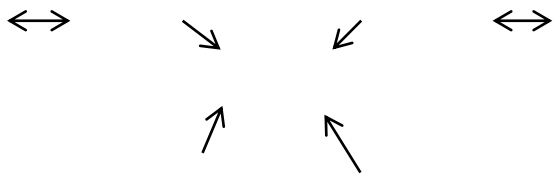

სამეურნეოსუბიექტის შიდა დინამიკა ყალიბდება გარე გარემოებების ზემოქმედებით, ამიტომ საწარმოს წარმატების ძირითადი პოტენციალი გარე გარემოში იმყოფება.საწარმოს გარე გარემო მოიცავს ფაქტორების ერთიანობას, რომელიც გავლენას ახდენს მის საქმიანობზე გარედან. აღნიშნული ფაქტორები უწყვეტად განიცდიან ცვლილებებს.

ბიზნესი შიდა გარემოსგან გასხვავებით ისინი გაცილებით მრავალფეროვანი, არ გამომდინარეობენ მმართველობითი გადაწყვეტილების შედეგებიდანდა ამიტომ არ ექვემდებარებიან არსებით კორექტირებას საწარმოს მხრიდან.

მიუხედავად ამისა მათი გათვალისწინება აუცილებელია ბიზნესისი ეფექტიანი წარმართვისათვის.ბიზნესის მესაკუთრეები თავიანთი საქმიანობის წამოწყებისა თუ განვითარებისას უნდა განსაზღვრავდნენ გარე გარემოს ყველაზე მნიშვნელოვან ფაქტორებს,ითვალისწინებდნენმათ ცვლილებებს და ახდენდნენ მათდამი ადაპტაციას.

2009 წელს სტატისტიკის თანახმად დეპარტამენტის მიერ ჩატარდა კვლევა, რომლის მიზანიც იყო ბიზნეს გარემოს ჯეროვნად დახასიათება, მატი საქმიაქნობის შესახებ მონაცემების მოპოვება.

გამოკვლევის თანახმად 2008 წლის მეოთხე კვარტალში მცირე და საშუალო საწარნმოთა უდიდესი ნაწილი 25.5% სამეწარმეო საქმიანობას ეწევა 10წელზე მეტია 5-დან 10 წლამდე 28.2%,3-დან 5 წლამდე 25.7% , 1-დან 3 წლამდე 12.7%,ერთ წელზე ნაკლები ვადით კი 5.6%[10]

[10] ინტერნეტრესურსი file:///C:/Users/admin/Downloads/Giorgi-Gogolashvili-Samgistro.pdf ინტერნეტრესურსი file:///C:/Users/admin/Downloads/Konferenciis_Masalebi_Gascorebuli%20(1).pdf

დიაგრამა2.2.3.სამეწარმეოსაქმიანობით დაკავებული საწარმოთა საქმიანობის ხანგრძლივობის მიხედვით.

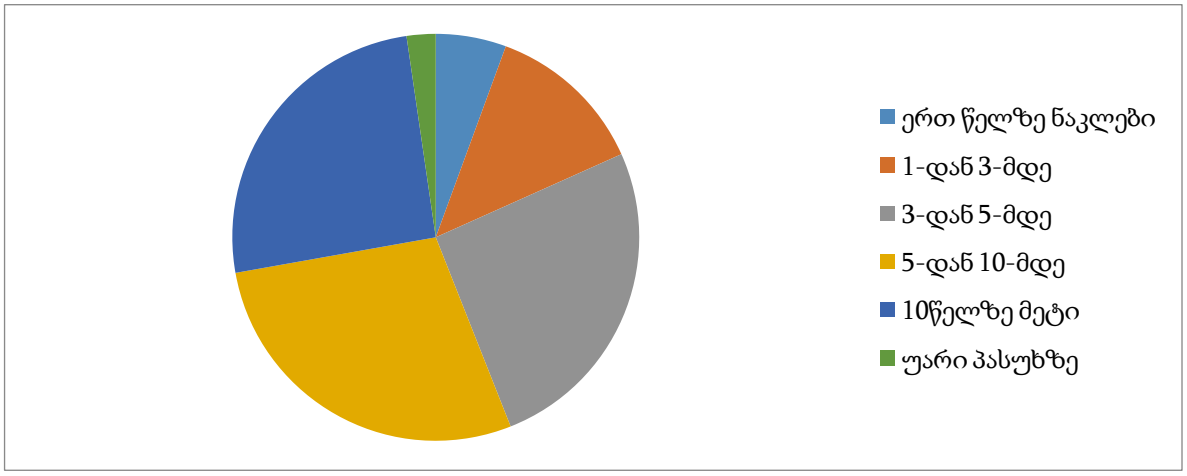

წყარო:საქსტატი

იმავე პერიოდისთვის გამოკითხულთა 36.0% თვლის ,რომ უკანასკნელი 1 წლის განმავლობაში სამეწარმეო გარემო გაუმჯობესდა უმნიშვნელოდ,15.4-ის აზრით მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა ხოლო 10.4%-მდე აღწევს იმ მეწარმეთა წილი, რომლებიც მიიჩნევენ რომ სამეწარმეო გარემო გაუარესდა მნიშვნელოვნად.

ამრიგად ქვეყანაშიწარმატებული ბიზნეს გარემოს ფორმირებისთვის აუცილებელია ძლიერი ინსტრუმენტების,სტაბილურისაკანონმდებლო

ინტერნეტრესურსი file:///C:/Users/admin/Downloads/Ekaterine-Kordzakhia-Samagistro.pdf

ინტერნეტრესურსი file:///C:/Users/admin/Downloads/koberidze.pdf

https://report.ge/economics/laris-kursi-da-pandemia-biznesi-2-frontis-khazze/

რეგულირებისა და ძლიერი კულტურისა და ტრადიციების არსებობა.გრძელვადიან პერსპექტივებსი აუცილებელია სტაბილურობა, რაც მსხილი ფინანსური რესურსების წინაპირობაა.

რამდენად დაბალიც არ უნდა იყოს გადასახადების განაკვეთი თუ ქვეყანაში არ იქნება სტაბილური საკანონმდებლო და პოლიტიკური გარემო შეუძლებელია განვითარებულ და მიმზიდველ ეკონომიკაზე საუბარი.

[11]

დასკვნა

ბიზნესი მნიშვნელოვან ფუნქციას ასრულებს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების თვალსაზრისით. თანემედროვე პირობებში ინოვაციები მიჩნეულია ეკონომიკის განვითარების სტრატეგიის ერთ-ერთ უმთავრეს ელემენტად. თანამედროვე საბაზრო პროცესები ხასიათდება სეგმენტაციის მაღალი ხარისხით, რაც მცირე საწარმოთა ინოვაციურ აქტივობას განსაკუთრებით აქტიურს ხდის. მასიური ბაზრების ეპოქა უკან იხევს და დღეისათვის ბიზნესის ტენდენციათა განმსაზრვრელი ფაქტორები ხდება მომხმარებელთა მოთხოვნების მრავალფეროვნება და ცვალებადობა. ბიზნეს სუბიექტს შეუძლია სწრაფად და მოქნილად რეაგირება მომხმარებელთა მოთხოვნაზე, უნიკალური და სპეციფიკური პროდუქციის მიწოდებას ცალკეულ საბაზრო სეგმენტებზე.

ნიშანდობლივი განსხვავებები არსებობს საზღვარგარეთის ქვეყნებსა და საქართველოს შორის, საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში უმუშევრობა არ არის ინდივიდუალური ბიზნესის სფეროსაკენ ადამიანების ლტოლვის ძირითადი

[11] https://sputnik-georgia.com/trend/saqartvelos-biznes-garemo/

ფაქტორი. ეს უფრო ნაკარნახევია გრძელვადიანი, მყარი მოტივებით, შრომითი ფასეულობების უფრო ახლებურად გააზრებით. განვითარებულ ქვეყნებში სულ უფრო იზრდება წვრილ, არაკორპორირებულ ფერმათა რიცხვი, რომლებშიც შრომის ანაზღაურების გარეშე მომუშავე ოჯახის წევრებთან, ან დაქირავებულ მუშაკთა გვერდით თვითონ მესაკუთრეებიც მუშაობენ, რომელთა მიერ მიღებული შემოსავალი ამ საწარმოებში დაბანდებული კაპიტალის მეშვეობით, ზოგჯერ კი მხოლოდ საკუთარი შრომისა და მეწარმეობრივი ნიჭის უკუგებით მიიღება. თუ განვითარებულ ქვეყნებში შრომის მოტივაცია ძირითადად "მიმზიდველი" ფაქტორებით განისაზღვრება; მცირე ბიზნესის ოპტიმალური სისტემური სტრუქტურის ფორმირებაზეა დამოკიდებული არა მარტო ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარება, არამედ სოციალური პრობლემების გადაჭრაც. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ბიზნესს ადგილობრივი რესურსების გამოყენებაში.

სახელმწიფომ უნდა შექმნას ხელსაყრელი მაკროეკონომიკური და ბიზნესგარემო იმ პროდუქციის საწარმოებლად, რომელიც დღეისათვის უცხოეთიდან შემოდის და მის ადგილზე წარმოებისათვის საჭირო ბუნებრივი პირობები და სათანადო ადგილობრივი იაფი რესურსები არსებობს.

ბიზნესის მხარდაჭერის გაძლიერება სახელმწიფოს მხრიდან ეკონომიკური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი უნდა იყოს, რისი განხორციელებაც ბიზნესის განვითარების სახელმწიფო რეგულირებითაა შესაძლებელი, განსაკუთრებით კი მაკროეკონომიკური რეგულირებით. სისტემატური, მიზანმიმართული მუშაობა უნდა მიმდინარეობდეს საკანონმდებლო ბაზის მუდმივი სრულყოფის მიმართულებით, მცირე ეკონომიკის პრიორიტეტულ, საზოგადოებრივი და სოციალური თვალსაზრისით ეფექტიან მიმართულებათა განვითარების ყოველმხრივი სტიმულირებისათვის.

პანდემიის COVID - 19 ფონზე ბიზნესის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად შექმნილი/შესაქმნელი რუკა უნდა მოიცავდეს მოქმედებების მიკლევადიან ან გრძელვადიან ალგორითმს, სადაც კონკრეტული აქტივობები უნდა ეფუძნებოდეს რამდენიმესვლიან მოქმედებას.

კვლევის შედეგად გამოკითხულთა 70% მიიჩნევს, რომ მათ ბიზნესზე COVID – 19 -ისა და გატარებულმა პრევენციულმა ზომებმა გავლენა მოახდინა ბიზნესის ფუნქციონირებაზე, ხოლო გამოკითხულთა 33% აზუსტებს რომ პანდემიის ფონზე მათი კომპანიების შემოსავლები 20% -ით შემცირდა, თუმცა ასევ მაღალია ისეთი კომოანიების წილი რომლებიც აფიქსირებენ, რომ ბიზნესების უმეტესობას არ იციან რა დრო დასჭირდება მოცემული კრიზისის დაძლევას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ქართული ბიბლიოგრაფია

- არაბიძე 2015: ბიზნესი და მისი არსი
- ბოლქვაძე 2007: ბოლქვაძე ბესიკ „ბიზნესის ფინანსური ანალიზი: თეორია და პრაქტიკა“, გამომცემლობა“უნივერსალი”, თბილისი.
- ბოჭორიშვილი 2011: ბოჭორიშვილი ქ. წელს მილიარდი დოლარის პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია შემოვა.
- გელაშვილი 2001: გელაშვილი მ. საინვესტიციო ბიზნესის აქტივობის ეფექტიანობის შეფასება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში. თბილისი.
- თოქმაზიშვილი..2011: თოქმაზიშვილი მ., ბერულავა გ., ვაჭრობა და ადამიანური განვითარება, საქართველოში ვაჭრობის განვითარებისათვის საჭიროებების შეფასება.
- მანველიძე 2009: მანველიძე ი., ტრანსნაციონალური კომპანიები ამიერკავკასიის ქვეყნების ეკონომიკასა და პოლიტიკაში.
- მესხია 2012: მესხია ი.“ საქართველოს ეკონომიკური განვითარების SWOT – ანალიზის შედეგები, ჟურნალი ბიზნესი და კანონმდებლობა“.

- ჭითანავა 2008: ჭითანავა ნოდარ, თაკალანძე ლარისა, ეკონომიკა, ბიზნესი ფორმირება და განვითარება I ნაწილი, საგამომცემლო სახლი "ინოვაცია" თბ.
- ლვოვა 2001: Львова Д.С Институциональная экономика: Учеб. пособие Подред. Москва: Инфра-М.
- ლიტანჩევკო 2002: Литовченко С., Бизнес готов поделиться с народом/ С. Литовченко, А. Дынин,П.Рушайло// Коммерсант.- № 228
- ტურკინი 2004 : Туркин С. Социальная ответственность бизнеса Управление компанией, - №. 7.
- შადილოვი 2010: Щадилов Г.А. Факторы, определяющие выбор эффективной формы социальной ответственности.

ქართული ბიბლიოგრაფია

აბესაძე . .2008: აბესაძე რამაზ, კაკულია ეთერი, "მცირე ბიზნესის მაკროეკონომიკური რეგულირების მექანიზმი საქართველოში". პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბილისი.

ასათიანი 2009: ასათიანი როზეტა, "საქართველოს ეკონომიკა", ნაწილი I, გამომცემლობა "სიახლე", თბილისი.

გოგიაშვილი 2009: გოგიაშვილი შალვა, "კონკურენციის ეკონომიკური პოლიტიკა და საკანონმდებლო პრაქტიკა", გამომც. "ინოვაცია", თბილისი;

ერქომაიშვილი 2007: ერქომაიშვილი გულნაზი, " ბიზნესი _ ფირმის ფუნქციონირების ძირითადი ასპექტები", თბილისი.

იაკობიძე 2010: იაკობიძე დავით, "საქართველოს ეკონომიკა საერთაშორისო შეფასებათა თვალსაზრისით და განვითარების შესაძლებლობები", თბილისის ეკონომიკურ ურთიერთობათა სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სამეცნიერო შრომების კრებული.

ლიპარტელიანი . . .2009: ლიპარტელიანი ნინო, ჯოლბორდი მამუკა. "ქართველი და უცხოელი მეწარმეები და მათი საქმიანობა საქართველოში". (XIX ს.-XXს-ის I ოცწლეული). გამომცემლობა "მერიდიანი". თბილისი.

მასურაშვილი 2008: მასურაშვილი სოსო, "ინოვაციების ბაზრის ძირითადი მიმართულებები ბიზნესში", ჟ. "ახალი ეკონომისტი" #2

მესხია 2011: მესხია იაკობ, "ბიზნესის საფუძვლები", თბილისი

ოთინაშვილი 2010: ოთინაშვილი რამაზ, "საქართველოს ეკონომიკა",

საგამომცემლო სახლი “ტექნიკური უნივერსიტეტი”, თბილისი.

სამადაშვილი 2009: სამადაშვილი ალექსანდრე, “სამეწარმეო და ტექნოლოგიურ ინოვაციათა მენეჯმენტი”, გამომც. “ტექნიკური უნივერსიტეტი”, თბილისი;

სისვაძე 2009: სისვაძე აზიკო, “ფირმის ფინანსური მენეჯმენტი”, გამომცემლობა “უნივერსალი”, თბილისი

ქადაგიშვილი 2010: ქადაგიშვილი ლლეილა, “მცირე ბიზნესის ინოვაციური პოტენციალი”, ბათუმის საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის “ინოვაციები ბიზნესში” მასალები, გამომცემლობა

შურღაია 2010: შურღაია ომარი, “მცირე ბიზნესის საფუძვლები”, გამომცემლობა “უნივერსალი”, თბილისი

შენგელია 2008: შენგელია თეიმურაზ, “ბიზნესის ადმინისტრირების საფუძვლები”, გამომც. “ახალი საქართველო”, თბილისი;

ჭანტურია . . . 1998: “მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი”, გამომცემლობა “სამართალი”, თბილისი

ჭითანავა . . . 2008: ჭითანავა ნოდარ, თალაკანძე ლარისა, “სოციალური ეკონომიკა”, თბილისი.

ხარიტონაშვილი 1997: ხარიტონაშვილი ჯემალ “ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია” თბილისი;

უცხოური ლიტერატურა

Шумпетер И2007:. «Теория экономического развития», М.

Друкер 2004: Петер «Энсиклопедия менеджмента». Москва. Санкт Петербург. Киев. Изд. дом «Вильямс».

სიროპოლისი 1997: Сирополис К. НиколасУправление малым бизнесом, "Дело"

წყაროები

1. “მცირე და საშუალო ბიზნესი საქართველოში”, სტატისტიკური პუბლი კაცია. http://www.statistics.ge/

2. “საქართველო საერთაშორისო რეიტინგებში” საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. http://www.economy.ge/

3. “გლობალური კონკურენტუნარიანობის ანგარიში ”, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. http://www.economy.ge/

4. “მეწარმეობა საქართველოში”, საქსტატი, 2008-2009-2010 წლების სტატისტიკური პუბლიცკაციები, https://www.geostat.ge/ka

5. კვარტალური ბიულეტენი 2011.1. საქსტატი, https://www.geostat.ge/ka

6. “მეწარმეობა საქართველოში ”, საქსტატი, სტატისტიკური პუბლიცაცია,

7. “სოფლის მეურნეობის პროდუქციის კვლევა”, http://www.moa.gov.ge/ და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. http://www.economy.ge/

8. “პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ”. საქსტატი, https://www.geostat.ge/ka

9.USAID - საქართველო https://www.usaid.gov/georgia/history

10. აწარმოე საქართველოში - http://www.enterprisegeorgia.gov.ge/

11. ჩვენს მიერ ანკეტური წესით განხორციელებული კვლევები.

ინტერნეტ-რესურსები:

- აჭარის... 2011 აჭარის აგროსასურსათო სექტორი, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ბათუმი.
- ბიზნესგარემო 2008: ბიზნესგარემოს გაუმჯობესება საქართველოში. საქართველოს ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაცია. http://www.economists.ge/p-hotos_publ/03_09/6
- ბათუმის 2011: ბათუმის ბიზნეს ინკუბატორი. ინკუბაცია რა არის ეს? http://bbi.ge/ge/?page=show&sec=1
- ინკუბატორი 2011: http://www.bii.ge/?action=page&p_id=40&lang=geo

- მწვანე... 2010: მწვანე ეკონომიკის მნიშვნელობა თანამედროვე პირობებში, კვლევა, ბიზნესისა და ეკონომიკის ცენტრი. http://www.bec.ge/images/doc/green%20economy.pdf
- მომხმარემელთა...2011: საქართველოს კანონი `მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ~, 1996წ, ცვლილება 2011,22,03. http://www.momxmarebeli.ge/images/file_771576.pdf
- საპარტნიორო 2011: საპარტნიორო ფონდი ინვესტიციების მოზიდვას და მნიშვნელოვანი პროექტების დაფინანსებას შეუწყობს ხელს http://www.parliament.ge/index.php? lang_id=GEO&sec_id=1441&info_id=31350
- საქართველოს 2011: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. https://www.geostat.ge/ka
- საქართველოს: საქართველოს კანონი `მეწარმეთა შესახებ, http://www.nplg.gov.ge/gsdl/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0samartal--00-1--0-10-0--0-0---0prompt-10--.%2e-4----4---0-0l--11-en-10---10-help-50--00-3-1-00-0-00-11-1-1utfZz-8-00-0-11-1-0utfZz-8-10&a=d&c=samartal&cl=CL4.6&d=HASH87cd00baf2e9f3bc3a8b5f.7
- საქართველო 2010: `საქართველო საერთაშორისო რეიტინგებში, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. http://www.siteglimpse.com/economy.gov.ge.
- ინტერნეტრესურსი #1 http://www.georgianbrand.ge/
- ინტერნეტრესურსი #2 www.businesscommunication.org
- ინტერნეტრესურსი #3 www.businesscommunication.com
- ინტერნეტრესურსი #4 http://www.tbilisi.gov.ge
- ინტერნეტრესურსი #5 www.euprera.org
- ინტერნეტრესურსი #6 ЖУРНАЛ “СОВЕТНИК”, www.sovetnik.ru
- ინტერნეტრესურსი#7 interbiznesis akademia http://www.interbusiness.edu.ge/view_cat.php?cat=3&page=8
- ინტერნეტრესურსი #8 sainformacio-saganmanaTleblo portali, www.prguide.ge
- ინტერნეტრესურსი #9 Служба тематических толковых словарей www. glossary.ru
- ინტერნეტრესურსი #10 Электронный словарь ABBYY Lingvo x5

www.Lingvo.com

- ინტერნეტრესურსი #11 Center for Nonviolent Communication: An International Organization, www.cnvc.org
- ინტერნეტრესურსი #12 საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო http://economy.ge
- ინტერნეტრესურსი #13 tbcbank.ge
- ინტერნეტრესურსი #14 bog.ge
- ინტერნეტრესურსი # 15 libertybank.ge
- ინტერნეტრესურსი #16 საქართველოს პარლამენტის ეროვნული

ინტერნეტრესურსი #18 "პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 2010" 1

- ინტერნეტრესურსი #18 თავისუფალი ენციკლოპედია, http://ka.wikipedia.org
- ინტერნეტრესურსი # 19 http://www.gtuc.ge
- ინტერნეტრესურსი # 20 http://forbes.ge/blog/33/biznesis-socialuri-pasuxismgebloba-saqarTveloSi http://gtuc.ge/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%9D%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%98-%E1%83%A1%E1%83%9D%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98/
- ინტერნეტრესურსი file:///C:/Users/admin/Downloads/Giorgi-Gogolashvili-Samgistro.pdf
- ინტერნეტრესურსი file:///C:/Users/admin/Downloads/Konferenciis_Masalebi_Gascorebuli%20(1).pdf
- ინტერნეტრესურსი file:///C:/Users/admin/Downloads/Ekaterine-Kordzakhia-Samagistro.pdf
- ინტერნეტრესურსი file:///C:/Users/admin/Downloads/koberidze.pdf
- https://report.ge/economics/laris-kursi-da-pandemia-biznesi-2-frontis-khazze/
- https://formulanews.ge/News/46529

- https://1tv.ge/audio/biznespartniori-pandemia-ekonomikuri-krizisi-da-biznesis-molodini/
- https://go.mail.ru/search_images?fr=ps&gp=843022&q=%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%98%20%E1%83%93%E1%83%90%20%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%90&frm=web
- https://b-k.ge/
- https://go.mail.ru/search?fr=ps&gp=843022&q=%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%98%20%E1%83%93%E1%83%90%20%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%90&sf=20
- http://conferenceconomics.tsu.ge/?adgi=1120&cat=pers&leng=ge&mcat=1&title=%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%98%E1%83%A1%20%E1%83%94%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98,%20%E1%83%A1%E1%83%9D%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%20%E1%83%93%E1%83%90%20%E1%83%B0%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%20%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%9E%E1%83%94%E1%83%A5%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%20%E1%83%9B%E1%83%A1%E1%83%9D%E1%83%A4%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%9D%E1%83%A1%E1%83%90%20%E1%83%93%E1%83%90%20%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%A8%E1%83%98
- http://resonancedaily.com/index.php/index.php?id_artc=880&id_rub=3
- http://businessphilanthropy.blogspot.com/
- https://bm.ge/ka/article/saqartvelos-transformacia--saqartvelos-finansta-eqs-ministrma-wigni-gamosca/28351
- https://mof.ge/images/File/BDD-new/19-22-BDD-wardgena.pdf

- https://agrokavkaz.ge/pdf/biznes-gegmis-sakhelmdzghvanelo-biznesis-ganvithareba-praqtikashi.html
- http://eugeorgia.info/ka/article/391/startap-biznesis-ganvitarebas-gadasaxadebi-da-ekosistemis-ararseboba-aferxebs--/
- http://progressive.ge/article.php?ID=97&lng=ge
- https://ipress.ge/new/saqarthveloshi-aris-bizne/
- http://gda.ge/pages/soflis-meurneobis-mkhardatcheris-skhva-programebi